

HELYI SZÍNEK

VÁLOGATÁS MÁSFÉL ÉVTIZED MARTYN-DOKUMENTUMAIBÓL, 2. RÉSZ¹

A háború sodrában – Miből él a festőművész?

Tizenöt könnyű év Párizsban, három súlyos esztendő a mecsekalji metropolisban

(Festőművész. Borotvált arc, markáns vonások. Kissé kopaszodik már, de szeme fiatalosan csillog s törhetetlen életerőt sugárzik. Tizenöt évet töltött a szajnaparti Babilonban, ahol becslést szerzett a magyar névnek. Nemrégén jött haza Ukrajnából. Nem bohém, inkább hallgató, elmélyedő természet. Az ötven felé jár.² Valamikor végigszolgált a világháborút, aminek véres emlékei már elfakultak emlékezetében. Ukrajnai impresszióiról se szívesen beszél. Szolgálat, kötelesség. Fölösleges beszélni róla. Fest olajjal, akvarellal, pasztellel és ceruzával. Készít szobrot, terrakottát és kerámiát. Univerzális zseni. Minden vércseppjében magyar. Nyugalma rendíthetetlen, türelme határtalan. Keleti fajtánk ősi ereje és mély bölcsessége él benne. Majd elmúlnak a bajok. Nem öltözködik túl elegánsan, de mit jelent ez? Minden csak hiúság, mondja a Biblia. Nem hiú. És nem is gazdag, bár nemrégén ajándékba kapott egy egyholdas szőlőt kis présházzal. Ez most a művész otthona. A házat nem látni a képektől, az asztalt a szobroktól, a padlót a kerámiáktól. Az alkotás lázában él most is.)

- Mit csinál ezzel a rengeteg képpel?
- Budapesti kiállításra készülök. Hogy úgy mondjam, már egy egész év óta.
- Bizonyosan sikere lesz.
- Sokszor szerepeltem már a Múcsarnok tárlatán, de most önálló kiállítást rendezek.
- Mennyi ideig élt Párizsban?
- Tizenöt esztendeig.
- És miért jött haza?
- Jöttem? Kizavartak bennünket az udvarias franciák, akik a német háború kitörésekor valósággal megbolondultak. Addig nem volt semmi baj Párizssal, de attól a pillanattól kezdve a feje tetejére állt minden. Az első félórán érezni lehetett, Franciaország a tragédia küszöbén áll. Tizenöt évig a világ fővárosa volt Párizs és egyetlen óra alatt elszakadt az egész világtól. Ma talán árva, mint valaha.
- Hány kiállítása volt Párizsban?

¹ A forráskiadást összeállította és a jegyzeteket írta Várkonyi György. Szerkesztette Markója Csilla (HUN-REN BTK MI).

² Martyn negyvennegyedik évében járt ekkor.

– Ha én azt tudnám. Nagyon sok.³ Párizsban egy pompásan berendezett öröklakást szereztem. Remélem, még megvan a felszereléssel együtt...

– Pécssett hogy él?

(Csendesen, szelíden mosolyog. Sok mindent elárul ez a mosoly. Ragyogó párizsi évek után szürke és egyhangú pécsi napok. A fény után az árnyék. Akkor béke volt, jólétben, tejben- vajban fürdő élet. Most háború van. A napos oldalról elkerültünk a túloldalra. A vonal kissé görbe Montmartre-től a Mecsekig, de hát 1943-ban vagyunk.)

– Festegetek, rajzolok. Van néhány szobrom.

– Mennyi képet ad el?

– Amennyi szükséges ahhoz, hogy szerényen megéljek.

– Nem sok. És pontosan kapok annyi rendeltést, amennyi elég ahhoz, hogy megéljek.

– Hány képe van készen?

– Igazán nem tudom megmondani.

– Mennyit dolgozik egy nap?

– Állandóan dolgozom.

(A szeme felcsillan. Most jelentkezik a művész, a szín és a vonal rajongója. A hivatás megszállottja, akinek az egész világ csak téma, melyet vásznon, papíron vagy agyagban meg lehet örökíteni)

– Mi nem élünk úgy, mint más emberek. A művész nem él se térben se időben. Csak önmagában. Nekünk nincs életcélunk, csak életformánk. Alkotni. Képet, szobrot. Mindegy. Örök láz ez, amelynek gyógyszere nincs. De az alkotás nekünk gyönyörűség. Mi nem úgy nézzük a világot, mint mások. Mi mindenben képet látunk. És mindenben a harmóniát keressük.

– Ebből úgyis kevés van a világon.

– Sajnos kevés van. Művészeknek kellene igazgatni a világot.

– Azt hiszi, akkor jobban néznénk ki?

– Lehet. De hát ez csak egy ötlet. Legyen szerencsém a budapesti kiállításomon.

– Ott leszünk, Mester.

(Kézszorítása kemény, férfias. A művész keze általában puha, lágy tapintású. Ez nem ilyen kéz. Egy magyar művész keze. A Monte Asalonére⁴ emlékeztet, a kaverának kinszenvedéseire, menetelésekre az ukrán szteppéken. Mögötte a falon valóssággal szikrázik egy festmény. A Notre Dame. Parányi színfoltok. A képen nincs egyetlen vonal. Valami csodálatos napfényben rezg a templom, mint egy vízió. A mester a legmodernebb művészeti felfogás markáns képviselője. Párizs ünnepelte. Pécs? A mecsekalji életnek nincsen sodrása. Itt a tó vizét nem gyűrűzi semmi. Nincs vihar, amely toronymagasságra verné fel a hullámokat, nincs égzengés, amely megriaszthatná az éjszaka sakáljait. Álmos, áporodott csend van, amelyben mégis világít,

³ Nem világos, hogy egyéni vagy kollektív kiállításokról van-e szó. Vö. az 1. rész, 13. jegyzetével.

⁴ Az első világháború egyik fontos helyszíne az Alpokban, ahol az olasz és az osztrák-magyar csapatok éveken át vívtak kemény állóháborút. Az 1917-ben a pécsi ciszterci gimnáziumban hadiérrettségizett Martynt ugyancsak az olasz frontra vezényelték.

1. Martyn Ferenc a K.u.K. hadsereg egyenruhájában. 1917–1918. JPM, Képző- és Iparművészeti Osztály, Adattár © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

muzsikál és énekel a művészet és szépség, a béke és harmónia, amelyhez egyszer mégiscsak visszatér majd a küzdő, vérző, harcoló és szenvedő Ember.

(cs)

Pécsi Napló, 1943. jan. 24., 6.

Beszélgetés Martyn Ferenc festőművésszel

Pécs, jan. 27. – Martyn Ferenc „A festőművészet mestersége” címmel csütörtökön délután 6 órakor előadást tart a városházán.

Megkérdeztük a pécsi festőművészt, ha már mesterségről beszél, ő maga hol tanulta azt.

– Meg kell mondanom – felelt – közel negyven éve tanulok és még mindig kezdőnek számítok; úgy látszik, ezt a mesterséget egyáltalán nem lehet kitanulni. A pályát egyébiránt úgy kezdtem, mint hajdan, a középkori műhelyek inasai. Rippl-Rónainál palettát, ecsetet tisztogattam, állványát hordtam, majd húsz éven át álltam a nagy festő válla mögött, munkája közben. Nagyszerű iskola volt az! Kaposváron, vagy budapesti műtermében megfordult minden számottevő festő, író, muzsikusz, és én egész természetesnek találtam, hogy találkozom Szinyeivel, Ferenczyvel, Vaszaryval vagy Kernstock Károllyal. Kár, hogy nincs érzékem az elmúlt dolgok iránt, most kitudódna, hogy 1910 körül már egy egész sor külföldi hírességet ismertem: ebben az időben megfordult például Rippl-Rónainál egy szakállas francia úr, akit Claude Debussy-nak hívtak!

– De hogy visszatérjek a mesterségre, tanultam a budapesti főiskolán, Bécsben, Párizsban a Beaux-Arts-on és mindenütt, ahol időközben megfordultam, Madridban, Firenzében, Nürnbergben, igen sok más városban, de mindenekelőtt Párizsban és Franciaországban, melyet igen jól ismerek. Aztán tanultam a katedrálisokban, az ősember barlangjaiban, a múzeumokban, a természettől, különösen a Földközi tenger partjain, még a rossz festmények és szobrok is tanulságosak voltak.

– Tudom jól, mindez csak keret, mert a művészet teremtő erő kérdése. Vannak barátaim, akik nem mozdultak el Budapestről és mégis jobb képeket festenek, mint én. De végre is, negyven év alatt, annyi jövés-menéssel az ember mégis kitanul valamit és az érdeklődőknek tud egyet-mást mondani, elárulni arról a mesterségről, melyet ők bizonyára még kevésbé ismernek.

Szívesen hallgatjuk Martyn Ferencet és nagy érdeklődéssel várjuk csütörtöki előadását a festőművészet mesterségéről.

Dunántúl, 1943. jan. 28., 7. Művészet-zene rovatban

Magyar képzőművészet

Beszélgetés dr. Hoffman Edith-tel, aki február 18-án előadást tart Pécsen a városházán

Pécs, febr. 11. – A Szépművészeti Múzeum keleti szárnya a rajz birodalma. A művészet barátai jól ismerik azt a földszinti termet, melyben a múzeum grafikai kiállításai váltják egymást és amelyeket Hoffmann Edith a páratlan gyűjteményből, annak legféltettebb értékeiből választ ki, rendez és megmutat a látogatóknak. De a folyosón tovább, a bársonnyal bevont „cordon”-on túl már kevesen kerülnek el, – ott vannak azok a termek, melyekben, a grafika egész területét benne értve, hazánk egyik legfon-

tosabb gyűjteményét őrzik. A szépművészeti Múzeum kétségkívül előkelő épület, de itt ebben a szárnyban, ilyen keretben is, elkülönült, finom világ fogadja a látogatót. A magam részéről, - bevallom - mindenkor némi elfogódottsággal lépem át a küszöböt. A termék egyikében, dolgozószobájában fogad a múzeum igazgatója, dr. Hoffmann Edith. Mint a múltban, most is, amikor helyet foglalok írásművekkel, nyomtatványokkal megrakott munkaasztala mellett, az az érzésem: íme a legszebb hivatás és munkakör, melyet ismerek. Aztán eszembe ötlük, ha künt az életben találkozok valaki ezzel az elegáns, nyúlánk hölgygel, megérzi-e, hogy az a kontinens egyik legelső tudósa, a rajzművészetnek legkiválóbb szakértője ...

Megkérdezem Hoffmann Edith-et, szívesen látogat-e el Pécsre. Azt feleli, hogy ehhez az öreg, déli városhoz jó, kedves emlékek fűzik, örömmel látja viszont utcáit, hegyeit és ismerőseit.

Az ősszel Kolozsváron tartott előadást, teszem hozzá, karácsonykor Szegeden hallották, természetes, hogy most Pécs következik. A szellemi mozgalomban, melyet Esztergár polgármester keltett életre, a Pécsi Képzőművészek Társasága hálásan gondol a baráti feleletre, mellyel szerepet vállalt előadássorozatunkban.

– Az előadás címe: Magyar Képzőművészet – folytatom. Mi az a két időbeli dátum, mely vizsgálatának határait jelenti.

55 kép kerül bemutatásra [kiemelés az eredetiben]

– Ötvenöt képet mutatok be Pécssett. Az első egy ősi ornamentikájú tarsolylemez ábrázol, az utolsók Ferenczy és Rippl-Rónai egy-egy műve.

Megtudom aztán, hogy látni fogjuk azt, – ritka, nagyfontosságú műveket – amit a tudomány és kritika ítélete jellegzetesen magyarnak bizonyít, melyeket tehát mindnyájunknak ismernünk kell. Mindazáltal nem pusztán ismeretekről van itt szó; ha ezek a művek magyar művészek alkotásai, egyúttal a legjobbak, melyeket valaha ezen a földön létrehoztak: a gótika idején Magyarország inkább szállított a külföldnek katedrális építőket, semmint behívta volna őket. Látni fogjuk például a zalaháságyi timpanont, melyben – magyar sajátosság – az Agnus Dei motívumot oroszlán helyettesíti, látunk freskókat a XIV. századból, majd felvidéki oltárokat, szóval átmenetet a gótikából a reneszánszhoz, aztán Mátyás pompázó századából Buda környéki emlékműveket, a XVII. században Magyarország férfias és nemes művészetet alkotott az „Álló portrékkal”, a „Ravatalos képekkel” vagy például Bogdány életművével. Leghelyesebben a nagy századnak mondhatnánk a XIX.-et, szinte ömlött akkor művészetünk folyama! – Gondoljunk csak Székelyre, Madarászra, Barabásra, Szinyeire, Izsóra annyi más között, kik valóságos erőddé építették művészetünket. Végül, mert a múzeumi ítélet csak óvatosan követi az élők munkásságát, látni fogjuk azt a kort, a nagybányai iskolát például, melyben művészetünk általános, európai vonatkozásban alakító, irányító szerepet vállalt és vitt.

– Íme az igazi, az élő magyar művészettörténet – mondom. A magam emlékeiben alig maradt nyoma annak, amit iskolás koromban minderről tanulhattam. Nemrég azonban kezemben volt egy mű, egy ilyen iskolás könyv. Kétségkívül gondnal, korszerű körülménnyel készült, de mi tagadás, mégis úgy hatott rám, mint valami tömött raktár, melybe nem szívesen lép az ember. De jó volna, ha a

gyerekeknek olyan étellel írt, kevés szövegű képeskönyv és művészettörténet forogna a kezében, mely egész életre szóló meggyőződést teremt, amelyet, mondjuk, a kis francia nebulók kapnak. A veszprémi oszlopfő épp olyan nagy mű, mint a St. Denis-i katedrális portáléja, művészeti múltunk mért ne lehetne olyan öntudattá, mint a latinoknál.

De beszélgetésünk közben Hoffmann Edith-et szakadatlanul keresik, hivatalosak, írók, szakmabeliek. Szerettem volna megkérdezni, állandó adminisztráló munkája, előadásai, utazásai közt mikor jut ideje tanulmányainak, könyveinek megírásához és mikor szervezi a múzeum nagyszerű grafikai kiállításait.

Székely pécsi freskóiról esik újból szó; Hoffmann Edith annyira becsüli azokat, hogy egyet közülük be akar mutatni a pécsieknek.

– Megmutatom színvázlatát, melyet mi őrzünk, mondja. És odalép a hatalmas faliszekrények egyikéhez, kiemel onnét egy vaskos kötetet, abból egy páratlan gonddal megőrzött temperavázlatot. Olyan egyszerű szavakkal beszél róla, melyet egyformán ért a hozzáértő és akár egy gyermek. Elárulom, magyarázata közben, ösztönösen, szeretetének kifejezésekként kezével megérint, végigsimít a lap festékfelületén.

– Tehát, a vizontlátásra Pécssett, mondja búcsúzásképp.

Február 18-án a művészet pécsi barátainak ritka élményben lesz részük és a Pécsi Képzőművészek szép előadássorozatának legértékesebbjére hívják meg őket.

Martyn Ferenc

Dunántúl, 1943. febr. 12., 7.

A művészeti előadások utolsó száma: Művészet az életünkben

Martinszky János festőművész febr. 24-iki előadása

Pécs, febr. 23. – Célszerű volna, magától adódik, hogy a pécsi képzőművészek előadássorozatáról most mérleget, kritikát írjunk, vagy legalábbis adatokkal szolgáljunk. Illő lenne, hogy megkérdezzük továbbá a hallgatók véleményét, igényét a jövőt illetően. Ha a látogatók számát, kivoltát vesszük, úgy száraz pontossággal megállapíthatjuk, hogy erre az előadássorozatra, mely egyébiránt páratlan kezdeményezés az országban, szükség volt és az sok emberen segített, lelki, szellemi alapot vetett meg, sőt építeni kezdett rajta. Hallgatóink továbbá, tele voltak bizalommal, jóindulattal, – elfogadták jó hittel a felkínált műsort. A Társaság hálás ezért és megígéri, hogy folytatja ezt a munkásságát is, megüzeni, hogy szívesen hallja meg óhajaikat, – csak mondják meg.

És most, a szezonban utoljára újból meghívják a Társaság barátait Martinszky János előadására. Új név, új ember Pécssett. A festő egy képe a városi Múzeumban található, kiállítója a társaságnak és azontúl, hogy kiválóan képzett művész, rajztanár Mohácson. Meglehetősen egyedül, magányosan él ott, de otthona, műhelye

valóságos miliő. Mohácsi folklórt gyűjt, magyar és francia művészekről őriz szép könyveket, szabad idejében olajképeket fest, meg finom, átszellemült gobelineket sző. Mindez a tanítással bőven elegendő, hogy kitöltse egy ember életét. Csütörtökön hallani fogják az előadót.

Megkérdeztük Martinszky Jánost, miképp fogta fel előadását.

– Úgy gondolom, mondta, a részletkereső előadások után mintegy összefoglalást kell adnom. És vajjon mi más a művészet megvalósulása életünkben, ha nem az, hogy lényegét képező, korszerű feladatot bízunk rá és annak megoldását várjuk, kapjuk tőle. Az élet, továbbá, mindenkor valamilyen kultúrkeretben nyilvánul meg, amely kultúrának formaviszonyait ábrázolja a művészet. Az ábrázolás eszközei oly mélyen gyökereznek a létben, az ember és a világ élettörvényeiben, mint amilyen ősi maga ez az ábrázoló ösztön. A gyermek és a nagy művészek alkotói ösztöne azonos, ugyanakkor azonban formaterületünk determinált.

– A művészet végül, érzékeny, pontos értékmérő; a művészeti élet hanyatlása mögött mindenkor megtalálható, mint háttér a kultúra, az emberi lélek válsága.

Martinszky kitér előadásában a művészet iparosaira, a dilettantizmusra, szembe helyezve velük az elhivatottakat. Beszélni fog az otthon berendezéséről, a városépítésről, persze mondanivalóit képekkel kíséri, bizonyítja. Főképpen a francia művészet nagy alkotásait fogjuk látni.

Az új varázsa, az újatvarás előzi meg az előadót. A Pécsi Képzőművészek Társasága nem ok nélkül fordult Martinszky János felé, nem pusztán bizalomból, hanem annak bizonyosságául, hogy környezetünk új erőket, új embereket terem és akárhova fordulunk, mindenkor találunk – sajnos – elszigetelten élő, magányos elméket. De a mai napok az összefogásé, értékeink latbavetése közös céljainkért – előadásaink ezt szolgálják.

Kérjük barátainkat, csütörtökön délután 6 órára jöjjenek el a városház közgyűlési termébe, hallgassák meg Martinszky Jánost – jó élményben lesz részük.

Martyn Ferenc

Dunántúl, 1943. febr. 24., 7. Művészet-zene rovatban

A Pécsi Képzőművészek Társágának mohácsi tárlata

Pécs, márc. 1. – A Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága harmincadik tárlatát Mohácson rendezte s ez a tárlat a társaság első mohácsi kiállítása. A mai időkben különösen nagy szükség van a magyar vidéki életnek a képzőművészeti kultúrközpontokba való bekapcsolódására. A vidéken szétszórtan élő képzőművészek műveinek igazolása, az együvértartozás felismerése, ápolása új erőt ad a tehetség dolgában egyáltalán nem szűkölködő művészeinknek a további munkálkodásra.

Ezt a célt tűzte maga elé a Török Lajos elnöksége alatt működő Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága. Hogy a magyar képzőművészet lelkiségéhez tarto-

zónak érezzék magukat mindazok a művészeink, akik Pécs körletébe tartoznak, míg az alkotó munkára éreznek magukban hivatást s a közösségbe való bekapcsolódást maguk kívánják.

[...] A tárlat, amelyet Martyn Ferenc festőművész rendezett, általános tetszést aratott elsőrendű, válogatott anyagával. A pécsi képzőművészeknél kívül jelentős számban, kiváló anyaggal a mohácsi képzőművészek mutatkoznak be. Martinszky Jánosné⁵ szövött gobelinjei, olajképei, rézkarcai tetszettek. Martinszky János finom tónusú, kiérlelt festőkultúrát képviselt, Kolbe Mihály elsőrendű művészetével együtt, Virányi Endre közelebb eső jó színes piktúráját is beleértve, Kelle Sándor képei az első vonalban adnak irányt munkáikkal a megbecsülésre. Regős Ferenc felléptét először láttuk. A mieink között Gebauer Ernő és Martyn Ferenc vezet most is az élen, Egry József kiegészítéseképpen. Új nyereség Mosshammer György. Istókovits Kálmán itt is hatásos. Kellermann Emil dr., Roder Judit inyenységünket elégítik ki. Sikorskiné Zsolnay Júlia gyönyörű virágképe muzeális értékű. Néhány jó szobrot s a Zsolnay gyár vitrines kollekcióját látjuk még. S e sorok írója őt reprezentáns akvarelljével vesz részt a kitűnő tárlaton, mely a magyar képzőművészetet különböző megjelenésében, de egységes akarattal szolgálja.

Nikelszky Géza

Dunántúl, 1943. márc. 21., 7. *Művészet-zene* rovatban

A mohácsi kiállítás sikere. Érdekes adatokat közöl a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága minap zárult mohácsi kiállításáról. A tárlatot 1020 látogató nézte végig, 18 tárlatvezetést tartottak, az elsőt Gebauer Ernő a megnyitás napján, az utolsót Martinszky János. A megnyitó egyébként Pécs és Mohács vezetőinek és a város előkelő közönségének volt találkozója. Vitéz Szőnyi Alajos polgármester és dr. Bartók Lajos főjegyzővel az élen a kiállítás helyiségében és a szabadlíceum rendezésében zsúfolt hallgatóság előtt Martyn Ferenc a Festőművészet mestersége címmel előadást tartott. Nagy sikere volt a Zsolnay gyár porcellán kispasztikáinak. A kiállított művek igen kis kivétellel nem voltak eladók, mindazonáltal Mohács város megvásárolta Martyn Ferenc Délfrancia kikötő című festményét. Végül a Társaság és Mohács vezetősége megegyezett, hogy a kiállítást minden tavasszal megismétlik. Mohács művészeti érdeklődése – szögezzük tehát le –, egészen kivételes a vidéki városok sorában, melyet elősegített az ott élő fiatal és igen értékes művészek kis csoportja, Martinszky János festőművész, továbbá a szabadlíceum vezetője, Gál Endre tanár.

Dunántúl, 1943. márc. 21., 6. *Művészet-zene* rovatban

⁵ Martinszky Jánosné, Rohácsék Anna (1904–1953) festő, grafikus. 1940-től Mohácson élt.

Martyn Ferenc levele Kállai Ernőnek

1943. ápr. 16.

Kedves Ernő! Martinszky János, Mohácson élő fiatal festő, jóbarátom műveiből – gobelinek és olajfestmények – mutatóba hozok néhány fotót. Légy jó, nézd át őket és kérlek, jegyezd meg a nevét, – ezt a figyelmet bőségesen megérdemli. Szóval majd bővebben.

A viszontlátásra! Szeretettel köszöntelek, Ferenc

HUN-REN BTK MI, Adattár, MDK-I-11/156. A levél teljes terjedelemben közölve: Várkonyi György: Martinszky János. Pécs, Pannonia Könyvek Kiadó, 1997. 32.

Közyűlést tartott a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága

Műkedvelő fényképész szakosztály alakult

Pécs, máj. 19. – A Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társága kedden tartotta évi rendes közgyűlését a Városi Múzeumban lévő hivatalos helyiségében, Török Lajos ny. rendőrfőkapitány-helyettes elnöklésével. Dr. Török Gyula, az egyesület titkára részletesen foglalkozott az elmúlt év társulati eseményeivel. [...] A dr. Esztergár Lajos polgármester által kidolgozott kultúrprogram keretében a társulat felkérésére és rendezésében Kállai Ernő, Török Gyula, Martyn Ferenc, dr. Entz Béla, Gosztonyi Gyula, Köszeghy Gyula, Molnár Imre, Gebauer Ernő, dr. Góbel Emil, dr. Fülep Lajos és Szobotka Imre tartottak előadást. [...]

Dunántúl, 1943. máj. 20., 7. Művészet-zene rovatban

Martyn Ferenc műveiről könyvet ír Kállai Ernő. A kiváló művészeti író, kinek nemrég hagyta el nagy Mednyánszky monográfiája a sajtót, a közeljövőben hozza ki „Cezanne óta” című könyvét, melyben magyar és francia mesterek közt látni fogjuk a pécsi festő műveit. Ugyancsak az őszi könyvjúdlonságok közé tartozik Kállai Ernőnek Martyn Ferenc műveiről írt könyve,⁶ mely közel negyven reprodukcióban mutatja be Martyn Ferencnek idehaza, Pécssett készült festményeit, illetőleg plasztikáit. Megemlítjük egyúttal, hogy Martyn Ferenc sokoldalú munkásságában idő

⁶ A könyv nem készült el. Kézirata vagy annak töredéke a Kállai hagyatékban nem található. Van viszont egy harminc reprodukcióból álló fényképanyag Martyn művekről, amiről feltételezhető, hogy a tervbe vett könyvhöz készült előzetes válogatás (HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet, Adattár, MDK-C-I-11/1079-1110). A harmincegy reprodukcióból álló válogatásnak a könyvtervhez kapcsolását nem cáfolja, hogy a kollekción van néhány 1944-re datált rajz is, mert a terv az eredetileg kitűzött megjelenési dátum után is napirenden maradhatott, ennek megfelelően a képanyag frissülhetett.

jut arra is, hogy egy közeljövőben megjelenő „Ferences könyv”-höz illusztrációkat készítsen, végül, hogy Pécsnek és különösképp a keleti Mecseknek festői szépségeit feldolgozza. Martyn Ferencnek közeli budapesti kiállítása a magyar képzőművészeti életnek egyik fontos eseménye lesz.

Dunántúl, 1943. aug. 1., 7.

Martyn Ferenc kiváló pécsi festőművész hosszabb időt töltött a magyar fővárosban. Budapestről most tért vissza Pécsre, ahol több portré festéséhez látott hozzá. Többek között most készíti el dr. Ángyán János orvosprofesszor⁷ portréját is.

Pécsi Napló, 1943. szept. 12., 6. „Pécsi notesz” rovatban

Martyn Ferenc előadása a modern festészetéről. Folyó hó 18-án, csütörtökön a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága előadássorozatában Martyn Ferenc tartott előadást a modern festészetéről. Az előadás, melyre szépszámu közönség gyűlt össze, betöltött minden várakozást. Martyn először a jelenkori festészetnek a múlt századi impresszionizmushoz való viszonyát fejtegette és rámutatott az új festészet őisére, Cézanne-ra. Aztán megmutatta azokat a szálakat, melyek az új művészetet a történelem előtti, barlangi ábrázolásokhoz, a néger és polinéziai népművészethez és a mai gép-technika új formáihoz fűzik. Végül a modern festészet néhány kiválóságáról: Henri Matisse-ről, Pablo Picasso-ról, Georges Braque-ról beszélt. Vetítéssel bemutatta néhány művük reprodukcióját.

Pécsi Napló, 1943. nov. 14., 10.

Martyn Ferenc levele Török Lajosnak

Bp. 43, XII, 7.

Kedves Barátaim, borús, szürke vagy koromfekete Budapest ez, kevés fontos művészeti eseménnyel. Mindazáltal kiállítás követ kiállítást, könyv könyvet, koncert koncertet: a szellemi élet lassacskán. Kállai februárban rendez egy kis kiállítást,⁸ húsz festővel – ezen egy képpel (mindenki így) szerepelek: Egytől az absztrakcióig. A galériák szívesen látnák kiállításom, „csak telefonáljak, és megváltoztatják a programot” – mondják, én meg csak várok, mint egy Oblomov, és élvezem,

⁷ Ángyán János (1886–1969) belgyógyász, egyetemi tanár, a tuberkulózis elleni küzdelem jeles alakja. 1943–1944-ben a pécsi egyetem rektora.

⁸ *Új Romantika. Szemelvények a XX. század magyar festőművészetéből.* A Tamás Galéria 154. kiállítása, 1944. febr. 27. – márc. 12.

milyen jó a hírem, mert nem állítok ki. Persze, lényegesen fontosabb volna, hogy letelepedjek Bp-re. – Egyszóval a szokásos féleredményekkel vasárnap visszaérkezem Pécsre. Egészségem nem a legjobb, bár újból kissé javuló. Kézcsókom a Méltóságos asszonynak és igaz köszöntő

Ferenctől

A levél teljes terjedelemben közölve: Hárs–Martyn 1999. 193–194.

Martyn Ferenc nyerte Pécs város képzőművészeti díját. A Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társaságának kedden délután összeült zsűrije – amelyen a várost dr. Zádor Imre főjegyző képviselte – Pécs képzőművészeti díját idén Martyn Ferenc festőművésznek ítélte. A kitűnő festőművész, aki az új magyar művészgeneráció egyik legizmosabb tehetségű tagja, dr. Ángyán János egyetemi tanár portréjával nyerte el ezt a kitüntetést díjat.

Pécsi Napló, 1943. dec. 22., 7.

Kállai Ernő: „A magyar festészet Nagybánya óta” című csütörtöki előadásáról

Pécs, jan 11. – Jóllehet megjárta Amerikát, élt Európa legtöbb fővárosában, ma némi büszkeséggel óbudai polgárnak tartja magát és ahol kell, vagy szerét ejti, megvédi a III. kerületet. Úgy véli, hogy a fővárosnak kétségkívül van festőisége, noha Budapest városépítészete vitatható, egyes épületeinek szépsége pedig több mint vitás – Óbuda „öreg és jó” egyszóval emberi méretre szabott város és csakugyan, amint végez a Lloyd szerkesztőségével, a kiadókkal és a kiállításokkal, visszahúzódik Óbuda csöndjébe. Noha ott senki sem tudja pontosan, mit szerkeszt és ír, az óbudai fuvarosok, villamoskalauzok és kiskereskedők szerkesztő úrnak címézik és megszokták, hogy késő éjszakáig lássák kóborolni művész külsejű emberekkel, vagy egy kis barokk templom tövében, a padon ülve vitatkozni nagy megbeszélésekben. Mert ahogy például a „Kut” tagjai összeülnek a Gresham kávéház egyik asztala körül, úgy beszélhetünk egy Kállai asztalról, mely valahol Óbudán, a Kenyeres című kiskocsmában található és ahol az író évek óta kitervez kiállításokat és művészeti programot, összeállít cikkeket, könyvterveket, fölfedez új tehetségeket, munkásság, mely a magyar művészeti élet fiatal, eleven, ígérő részét jelenti.

Kállai kétségkívül legtöbbet hallott és meghallgatott művészeti írónk, kinek szava ma is eljut külföldre, aki művészetünk ügyét magyar és európai értelemben szolgálja. Rajong mindenért, ami fiatal; szívesen vállalja tévedés vádját tíz esetben, semhogy egyszer elkallódjék egyetlen tehetség, ám ugyanakkor át- és átkutatja a múltat, átértékel és a múltban is felfedez. Gondoljunk a múlt évben megjelent nagy Mednyánszky könyvére,⁹ újraértékelése szinte fölfedezése volt e kiváló magyar

⁹ Kállai Ernő: *Mednyánszky László*. Budapest, Singer és Wolfner Irodalmi Intézet, 1943.

tehetségnek, az általa szervezett nagy Mednyánszky kiállítás pedig az év egyik legfontosabb művészeti eseményét jelentette.

A magyar kritikáról köztudomású, hogy erkölcsileg soha nem volt megközelíthető; legtöbb, amire olykor kapható volt annyi, hogy elhallgatta a – tehetségteleneket. Kállairól köztudomású hogy erkölcsi magatartásán túl a kritika „enfant terrible”-je. Mit mond Kállai – minden kiállítás megnyitóján ezt hallja az ember és el nem képzelhető siker elismerése nélkül. Viszont nem egyszer más véleményen van, mint íróink többsége, Kállai megint eltúlozta – mondják ilyenkor irigyei és kétkedve várják, hova fejlődik a felfedezés vagy esemény. Az idő, sokszor hosszú évek után, rendszerint Kállainak ad igazat. Ilyenkor viszont Óbudán megünneplik az igazságot.

Martyn Ferenc

Dunántúl, 1944. jan. 12., 7.

Martinszky János csütörtöki előadásához

Martinszky János, aki 20-án a Pécsi Képzőművészek előadássorozatában a „Körvonaltól az olajfestésig” címmel felolvas, mohácsi rajztanár. Rudnay e kiválóan tehetséges tanítványa azonban sokkal több a vidékre szakadt középiskolai tanárnál. Igazi festő, életének tartalmát vagy útját a művészet jelenti. Mohácsi otthonában öreg bútorok, cserépedények, régi szőttek közt él, olajképeket fest, továbbá gobelineket sző – egy kovácsolt vaslámpa terven hetekig elkísérletez, elkísérve a gondolatot létrejöttéig, a kovácsműhelybe. Hosszú, létramagas ember ez a Martinszky János, feltűnően kicsiny fejjel, néha – ő tudja, mikor – szemüveget visel. Nyurga, kissé száraz külseje mögött halkszavú, csöndes, elmélyedő, kereső és logikus lény lakik. Rudnay iskolája óta nagy utat tett meg: – ma ugyanis fiatal művészeink javából azok közé a kevesek, az elithez tartozik, kik az ifjabbkori francia képzőművészetet nem csak megérik, de finoman értelmezni is tudják. Martinszky ma a keresés nehéz esztendeit éli és festői munkásságában a fiatal festőnemzedék összes problémái fokozatosan összegyűlnek. Bámulatos, mennyi lelkes munkakedv, mennyi értelmes tájékozódás jellemzi ezeket a harminc éveseket – holott túl a festőművészet roppant nehézségein, úgyszólván egészen elestek a külföldi utaktól, tanulmányoktól, múzeumoktól.

A Pécsi Képzőművészek ezideig elhangzott öt előadásában elméletet, művészetfilozófiát, esztétikát, a stílustörekvések ismertetését hallottuk. A visszalévő négy előadás, mint a múlt évben – a művészek műhelyeibe vezet el bennünket.

Megkérdeztük Martinszky Jánost, miként fogta föl a „Körvonaltól az olajfestésig” című, főként technikai, mesterségbeli feladatot.

– Előadásomban a „műalkotásról” van szó – felelte – mely sajátosan kettős természetű. Egyrészt az anyag súlyos valóságára épül, ám ha az anyag törvényeivel akarjuk megközelíteni – másfelől – egyszeriben a szellemi valóság arcát ölti magára. Ez a kettőség teszi oly könnyűvé a művészet körüli mellébeszélést, az érzelmekre, az ízlésre való hivatkozást, vagy a művészet más, tudományos, lélektani, erkölcsi, esztétikai területre

2. Martyn Ferenc: *Dunántúli tájak felett*, 1942. Olaj, vászon, 70×100 cm, j. n., JPM ltsz: 74.94 © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

való vonszolását, egyszóval a művészet igazi problémájának ellágyítását, elködösítését, mely annyira megzavarja a műalkotások felé forduló érdeklődését, nyíltlelkűségét.

– Előadásom célja: közeledés a „képhez”. Utamon a stílus kérdéséhez jutunk, a művészeti problémák melegágyához, ahol rendszerint meg is rekednek az emberek. Mi azonban, a mi korunk tovább is juthat – igaz, fájdalmasan fizettünk meg a nagy történelmi áttekintésért, föladvá az egységes stílus, a nagy alkotások lehetőségét. Végeredményben, a lényeg és részproblémák megvilágítására szolgáló éber készségünk legtöbbször megfosztott bennünket magától a festéstől.

– Feleletet kell adnunk a következő kérdésekre: Mik a végső képalakító elemek és szerkezetek, hogyan ölt formát a művészet és van-e ön maga megnyilvánulásán kívül más szerepe is az ember életében.

Íme az anyag, mely bőven elegendő ahhoz, hogy kitöltse az egyórás előadás keretét. Pécsen jó hangzása van a kiváló mohácsi művészkolóniának, komoly törekvéseiket lassanként megismertük és megbecsüljük. Martinszky Jánosban, túl a festőn, kiváló elméleti embert is értékelünk – tavalyi szép előadása élénken megmaradt emlékezetünkben.

Akár a festő érdekel bennünket, akár az előadó, a Pécsi Képzőművészek Társasága felhívja barátainak figyelmét a csütörtöki előadásra, (Városháza tanácsterme) abban a tudatban, hogy a találkozó egy finom művészeti élménnyel zárul.

Martyn Ferenc

Csontvárytól Martyn Ferencig. Kállai Ernő, a kiváló művészeti író rendezésében e hó 27-én kiállítás nyílik meg a Tamás galériában „Új romanticizmus”¹⁰ címmel. A kiállításon mindössze huszonnégy művész szerepel, mindegyikük egyetlen műalkotással – köztük Egry József, Gulácsy Lajos, Bernáth Aurél, Czóbel Béla, Szőnyi István, Barcsay Jenő – az absztrakt művészetet Martyn Ferenc képviseli „Dunántúli gabonatóblák felett” című képével.

Dunántúl, 1944. febr. 11., 6. Művészet-zene rovatban

Martyn Ferenc gyűjteményes kiállítása a Városi Múzeumban

Pécs, febr. 19. – A Városi Múzeum vezetősége Martyn Ferenc festőművészt gyűjteményes kiállítás rendezésére hívta meg. A Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága legutóbb tartott választmányi ülésén e meghívással foglalkozva elhatározta, hogy a múzeum vezetőségével együttesen március folyamán rendezi meg a kiállítást.¹¹ Több oldalról is ismételten fordultak a művészet barátai a Társasághoz és azt kérték, hogy egy-egy művész munkásságából, annak megismerése érdekében nagyobb gyűjteményt mutassanak be a nyilvánosság előtt.

Legutóbb Zsolnay-Mattyasovszky László emlékkiállítását rendezte a múzeum vezetője, – most Martyn Ferencnek a pécsi gyűjteményekben, magántulajdonban lévő közel száz művét fogjuk látni. A kiállítás március hónapban nyílik meg, azon olajfestmények, grafika, kispasztika szerepelnek, melyeket pécsi gyűjtők kölcsönöznek a kiállítás tartamára és amely Pécs művészeti életében kétségkívül fontos és érdekes eseménynek számít.

Dunántúl, 1944. febr. 20., 6. Művészet-zene rovatban

Martyn Ferenc az ismert és nagytehetségű pécsi festőművész a Gestapo fogságából megszökve most Budapesten dolgozik. A Magyar Képzőművészek országos szabad szak szervezete alelnökévé választotta és a Képzőművészeti főiskola tanárává nevezte ki.¹²

Új Dunántúl, 1945. ápr. 23., 2.

¹⁰ Az *Új romantika* kiállítás. Ld. a 8. jegyzetet.

¹¹ A tervezett kiállítás ekkor a háborútól meghatározott életrajzi fordulatok (szökés, illegalitás) miatt nem valósulhatott meg. Hasonló koncepcióval 1947 szeptemberében rendeztek Martyn műveiből kiállítást Pécsen.

¹² Martyn kinevezését dokumentumok nem igazolják. A Képzőművészeti Főiskola ekkori iratanyagában sem a kinevezésre javasolt, sem a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által jóváhagyott tanárjelöltek között nem szerepel a neve. Ld. *Iratok a magyar képzőművészet történetéhez. I. füzet. 1945.* Szerk. Aradi Nóra, a forrásanyagot válogatta és szerkesztette Kiss Dezső. Budapest, MTA Művészettörténet Kutató Csoport, 1973. 52–54.

3. Martyn Ferenc. 1940-es évek eleje. A falon látható festmény-részletek az oeuvre-katalógus alapján nem azonosíthatók. JPM, Képző- és Iparművészeti Osztály, Adattár © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Megalakult Pécssett a Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezete. Hírt adtunk arról, hogy a Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezete Budapesten megbízta Martyn Ferenc és Gyarmathy Tihamér festőművészeket, hogy a Pécssett, Kaposváron, illetőleg a két megyében élő képzőművészeket a Szabad Szervezet alapszabályainak megfelelően egyesítsék, az igazoló eljárást lefolytassák és munkatervet állítsanak össze. Ezúton kéri a hivatásos és a képzőművészetek bármelyik ágával foglalkozó művészeket, továbbá művészeti írókat, hogy szombaton, 21-én délután 4 órakor a Szakszervezeti Székházban jelenjenek meg. Az összejövetelen tisztikart választanak és új tagok felvételéről döntenek. A szabad Szervezet egyéb-iránt a Városi Múzeumban kapott otthont, mely jövő héttől kezdve a tagok rendelkezésére áll.

Új Dunántúl, 1945. júl. 21., 3.

Anyakönyvi hírek. Házasságkötések: [...] lovag Martyn Ferenc festőművész és Wiesenberg Klára zongoratanárnő [...]

Új Dunántúl, 1945. júl. 21., 3.

Megalakult Pécssett a Munkás Kultúr Szövetség

Új név, sőt új fogalom jelenik meg a mai pécsi sajtóban – tanuljuk meg, jegyezzük fel elménkbe. Január második felében Budapesten, tíz hónapos kegyetlen küzdelem és üldöztetés után, agyongyötörtén e sorok írója ott volt ama néhány hasonló sorsú író és művész között, kiknek az volt a feladatuk, hogy fölemeljék a magyar szellem tépett, törött zászlaját. A Szabad Szervezetek megalakulásával egyidőben ez a csoport elsőnek vetette föl a munkásság szellemi sorsának problémáit. Néhány hét múlva az Andrássy-út 59. számú házban megkezdte működését az MKSz. Mi ez a szervezet? A Munkás Kultúr Szövetség a két nagy testvérpártnak, a kommunista és szociáldemokrata pártoknak, a dolgozók összes, mindenfajta szellemi működését magába foglaló szervezete és irányítója. A nagy terv szerkezetileg természetesen marxista szocialista értelmű és számba veszi a magyar nép szellemi múltját, hagyományait, folklórját. Bátran, tiszta elmével nyúl a jelen problémáihoz, tudja, hogy igen nagy hiányokat kell pótolnia és jóvá kell tennie bűnöket. És ha a jövőbe tekint, hirdeti, hogy egy kicsiny nép egyedül szellemének tisztaságával, súlyával lehet egyenrangú társa a nagyoknak. Roppant feladat ez, hisz a két háború közötti dolgozók nemzedéke alig művelhette magát, amit termett ezen a téren, vézna erecske volt. Folytatva a hasonlatot, a MKSz feladata, hogy széles medret ásson és a szellem bő, tiszta vizével ellássa azt.

A Munkás Kultúr Szövetség Pécssett ezekben a hetekben szerzi meg otthonát, talán szerényebb lesz az, mint kellene, de így is alapja annak a későbbi kultúrháznak, melyet a múlt nem tudott, vagy nem akart megvalósítani.

Kedves Gyulám,
 öröme, igaz barátsággal köszöntelek hazaérkezésed alkalmából. Talán azt kellene írnom, hogy egészségem mielőbb álljon helyre, de – látod – azt mondom, szeretnék mielőbb régi helyeden, a Városi Muzeumban látni. Mi vár ott – talán nem is tudom elgondolni. –
 Észrevetted bizonyára, hogy az udvari kis helyiséget a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete mint irodát használja. A Szabad Szervezetnek Budapesten alelnöke vagyok, továbbá elnöki tanácsának is tagja – Pécsen ez évre vállaltam az elnöki teendőket. A városnál (áthúzott szó) szíves magegyezés alapján, Csalog főjegyző úr hozzájárulásával vettük át a helyiséget, miután a múzeum fordája, Te távol voltál. Mond, utólag megkérlek, hogy barátságunkat látsd vendégül, mégis lemondan, annál a barátságot illeti, talán nem képnél meg.

Meg kell jegyezni, hogy a barátságot
 tagja vagyok, de természetesen a költő,
 (ami tagja volt korábban is költő, leírásai
 helyes ére van munkáját) nem ártó
 helyre állnak. Remélem azonban, hogy
 idővel utóbbi szöveg megérkezik talán,
 hogy miután megérkezik hazaérkezésed,
 a költő tagja vagyok, leírásai
 illeti,
 Ferenc

Pécs, 1945. aug. 23. –

4-5. Martyn Ferenc 1945. aug. 23-i levele Török Gyulának. Magántulajdon

A két párt egyébként következő tagjait bírta meg a munka megindításával: Irodalom: Ruzsits Endre és Kő Kálmán. Képzőművészet: Krassó Dénes és Molnár Imre. Zeneművészet: Csongor József és dr. Aczél László. Színház: Szathmáry Endre és Szigeti Pál.

Mi, mesterségbeliek lelkesen állunk melléjük és együtt dolgozunk velük a jövőért.

Martyn Ferenc

Új Dunántúl, 1945. aug. 19., 5

Martyn Ferenc levele Török Gyulának

Kedves Gyulám,

őszinte, igaz barátsággal köszöntelek hazaérkezésed alkalmából. Talán azt kellene írnom, hogy egészségem mielőbb álljon helyre, de – látod – azt mondom, szeretnék mielőbb régi helyeden, a Városi Muzeumban látni. Mi vár ott – talán nem is tudom elgondolni. –

Észrevetted bizonyára, hogy az udvari kis helyiséget a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete mint irodát használja. A Szabad Szervezetnek Budapesten alelnöke vagyok, továbbá elnöki tanácsának is tagja – Pécsen ez évre vállaltam az elnöki teendőket. A városnál (áthúzott szó) szíves magegyezés alapján, Csalog főjegyző úr hozzájárulásával vettük át a helyiséget, miután a múzeum gazdája, Te távol voltál.

Most, utólag megkérlek, hogy bennünket lássál vendégül, ideiglenesen, amíg a Szakszervezetek Székházában nem kapunk helyiséget.

Meg kell jegyeznem, hogy a Szakszervezeteknek tagja vagyunk, de gyakorlati okokból, (műtárgyakat kezelünk és külön, lezárható helyiségre van szükségünk) nem ülésezhetünk náluk. Remélem azonban, hogy előbb-utóbb olyan megoldást találunk, mely mindnyájunk számára kedvező lesz.

A közeli viszontlátásig, szeretettel öllelek,

Ferenc

Pécs, 1945, aug. 23. -

A levél Hárs Éva hagyatékában. Kézírás. Rendelkezésre bocsátásáért Sarkadi Esztert illeti köszönet.

A Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezetének első kiállítása

Budapesti mintára, budapesti megbízásból két hónappal ezelőtt alakult meg a pécsi művészek szabad szervezete, amelynek ma már otthona és kiállító helyisége van. Festők, szobrászok, iparművészek és művészeti írók – mintegy harmincan – alkotják ezt a szervezetet, mely Pécsen kívül a megyének is irányító művészeti központja. Kiállításuk katalógusa elé Martyn Ferenc írt bevezetőt, melyet az alábbiakban közlünk:

A Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete a Baranya megyei Múzeumban első csoportkiállítását rendezi. A kiállítók nagyobb része itt élő, nem egyszer országosan ismert művész, kisebb részben új név és fizikai munkás. Tervünk az, hogy az elkövetkező hetekben, ugyanezen a helyen, egyéni kollektív kiállítások gondosan előkészített sorát indítjuk és szervezzük meg. Egyidejűleg, összhangban Pécs újjáteremtő szellemi munkásságával, kiegészítve azt, néhány művészeti előadást is rendezünk. Tudjuk jól, az ország szellemi fölépítésében a művészetnek nagy szerepe, nagy feladatai vannak – ezt a munkát lelkesen vállaljuk és meg is valósítjuk. Pécs déli festői kerete, a megye finom képeskönyve különösen alkalmas arra, hogy itt kollektív művészeti munkásság jöjjön létre, mely később, ebben a magyar Provence-ban valóságos „iskolává” fejlődjék, következményeiben az itt élő ember művészeti kultúráját nevelje, irányítsa és életét egészé tegye. El kell érünk, hogy a művészet egyformán mindenkié legyen és a jövő műalkotásai élő, szükséges valósággá váljanak.

Új Dunántúl, 1945. szept. 23., 3.

Martyn Ferenc levele Török Gyulának

Pécs. 945. okt. 15.

dr. Török Gyula
Pécs város Majorossy Imre Muzeumának igazgató öre
Pécs
Rákóczi út 15.

Kedves Barátom,

f. h. 10-én kelt megkeresésedre, melyben kérdezed, hogy a „Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete, Pécs” vezetősége vállalná-e egy felállítandó Regionális Közgyűjtemény IV. osztályának, a „Modern Szépművészeti Gyűjteménynek” kezelését, az alábbiakban válaszolok.

A Szabad Szervezet mai összejövetelén megbeszélésünk tárgya volt a fentebbi kérdés. Szervezetünk május óta működik Pécsen; kiállításokat szervez, előadásokat rendez, egészben véve Pécs és a megye művészeti irányítója, budapesti, központi mintára és megbízásból alakított és egyetlen hivatalos művészeti Szervezet.

Tagjaink művészekből, tanárokból, művészeti írókból állnak, kik mögött többnek nemcsak hazai, de külföldön eltöltött hosszú évek idevágó ismerete, gyakorlata van. A Szabad Szervezet vezetősége következőképp készséggel vállalja a munkát, mely egy felállítandó régi és modern képzőművészeti gyűjtemény szakszerű szervezésében, rendezésében és adminisztrálásában áll. Ez a munkásság szervesen egészítené ki működésének területét és célját.

Abban a reményben, hogy a Szabad Szervezet ezirányban a közeli jövőben hasznos munkát fejthet ki,

szívélyesen köszöntelek:

Martyn Ferenc, festő

17/1945. múz. sz.-on érkeztetett levél. Kézírás

Látogatás a „másik” Martyn Ferenc műtermében, ahol az elvont művészet festményei születnek

Martyn Ferencet a pécsi képzőművészek egyik legkiválóbb szervezőerőjét elsősorban remek mecseki tájképeiről és portréiról ismeri a nagyközönség. A Majláth-téri műterem elzárt, elvonatkoztatott világában azonban, ahogy betesszük az ajtót magunk mögött, egyszerre egy másik Martyn Ferenc művészete tárul elénk; egy befelé élő és saját művészetében egészen önálló festészeti rendszert felépítő művész világa, mely első pillanatra messze áll attól a reális világtól, amely lenn az utcán, a

6. Martyn Ferenc a pécsi Hal téren, amelynek tőszomszédságában, az egykori Majláth (ma Kossuth) téren egykor műterme is volt. Janus Pannonius Múzeum, Képző- és Iparművészeti Osztály, Adattár © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

piactéren zajlik, ha azonban mélyebben beléje pillantunk, el kell ismernünk, hogy az a külvilág az irreális, amely alig pár lépésre tőlünk most görcsös lázzal szinte óránként írja az ezreseket a kofák tábláira, csak azt látja, ami előtte van, ábrázolatokban kitapintható, semmi más.

Állok Martyn Ferenc „absztrakt” elvont szín és formakompozíciói előtt s csodálkozva nézem ezt a kitáruló másik, magabiztos, harmonikus szín és formakonstrukcióban felépülő, kiegyensúlyozott világot. Amerre csak nézek, mindenütt ennek az elvont festészetnek a megnyilatkozásait látom, sőt nemcsak képeket, hanem szobrokat is.

– Ezeket a képeidet, plasztikáidat nem állítod ki Pécsset? Ezt nem szabad a pécsi közönségnek látnia? – kérdezem a művészt.

Tágra nyitja a szemét s kigyullad a nézése. Legyint.

Sajnos, ezt a festészetet nemcsak a magyar vidék, hanem még a főváros sem érti meg, nem is szereti, főleg amióta a hitlerizmus olyan mélyen be tudott hatolni Magyarországra és festészeti ízlésben oly elmaradt közvéleményünk ebben is „elfajzott” művészetet lát. De február, márciusban Budapesten önálló kiállítást fogok rendezni absztrakt festményeimből s ugyanakkor plasztikáimat és vaskonstrukcióimat is bemutatom. Most már talán ott remélhetek egy kis megértést...

– Volt már kiállításod ezekkel a képekkel külföldön?

– Hogyne. Tizenöt esztendeig éltem Párizsban, képeim és plasztikáim javarésze még mindig ott van. 1940-ben jöttem haza, s azóta élem azt a kettős életet. A nagy-

közönségnek tájképet és portrékat festek, s hogy a művészetnek is szolgáljak, ezeket a képeket, plasztikákat csinálom.

– Ott van a baj – mondom – hogy ez a művészet nem ábrázol és a közönség látott dolgokat keres. Itt pedig ezt nem találja meg.

Bólint.

– Ez nem ábrázoló művészet. De nem azt jelenti, hogy nem ez a tiszta realizmus. A művészet szerkezet, vizuális viszonylatok egyensúlya. Én a dolgok szerkezetét festem, átgondolva, tudatosan, egy egész festői rendszert építek fel.

– Az elvont festészet tehát tulajdonképpen elefántcsonttoronyban él? Vagy az elvont művész a napi politikába is bekapcsolódik?

– A napi politikába nem, de a világnézetibe igen. Nekem egész sorozat képem van, amelyben az elvont festészet technikájának felhasználásával antifasiszta világnézetemet fejezem ki.¹³

A szekrényhez lép és látomásos képek sorozatát veszi elő. Kiteríti elem, gesztusai még élénkebbé válnak s lelkesedéssel mondja:

– Íme itt van az antifasiszta ciklus.¹⁴ Ez az elvont szörnyalak itt „A diktátor”. Ez itt „Az ámokfutó”. Itt van „A mozdulatlan Magyarország”, amelynek látomásában azt a tébolyos szörnyű erőt rögzítettem le, amely a mi hazánkat az elmúlt években a fasizmus embertelen szörnyűségeivel szemben megbénította, mozdulatlaná tette. Ez itt, ennek a fantasztikus szörnyalaknak a szájában „Az áldozat”, azt a százezernyi és milliónyi áldozatot jelképezi, akiket a szörnyű Moloch megsemmisített. De világnézet és magasabb síkú politika az egész elvont művészet, annak dinamikája, technikája, szín és vonalkonstrukciója: mi szigorúan építő, reális emberek vagyunk, szemben azokkal a „realista” művészekkel, akik alkalmazkodtak Hitlerék olcsó tömegizléséhez, kiszolgálták őket és könnyen felfogható olcsó eszközeikkel a fasizmus világszemléletét igyekeztek ábrázoló képszimbolizmusuk révén kiszolgálni.

Bucsuzunk, amikor – már kifelé menet – szerényen megjegyzi, hogy elvont és megnemértett művészetének alkotásaiból két darab már a Fővárosi Képtár tulajdona s így a mi Martyn Ferencünk művészete a múzeumok konzerváló csendjébe bevonult.

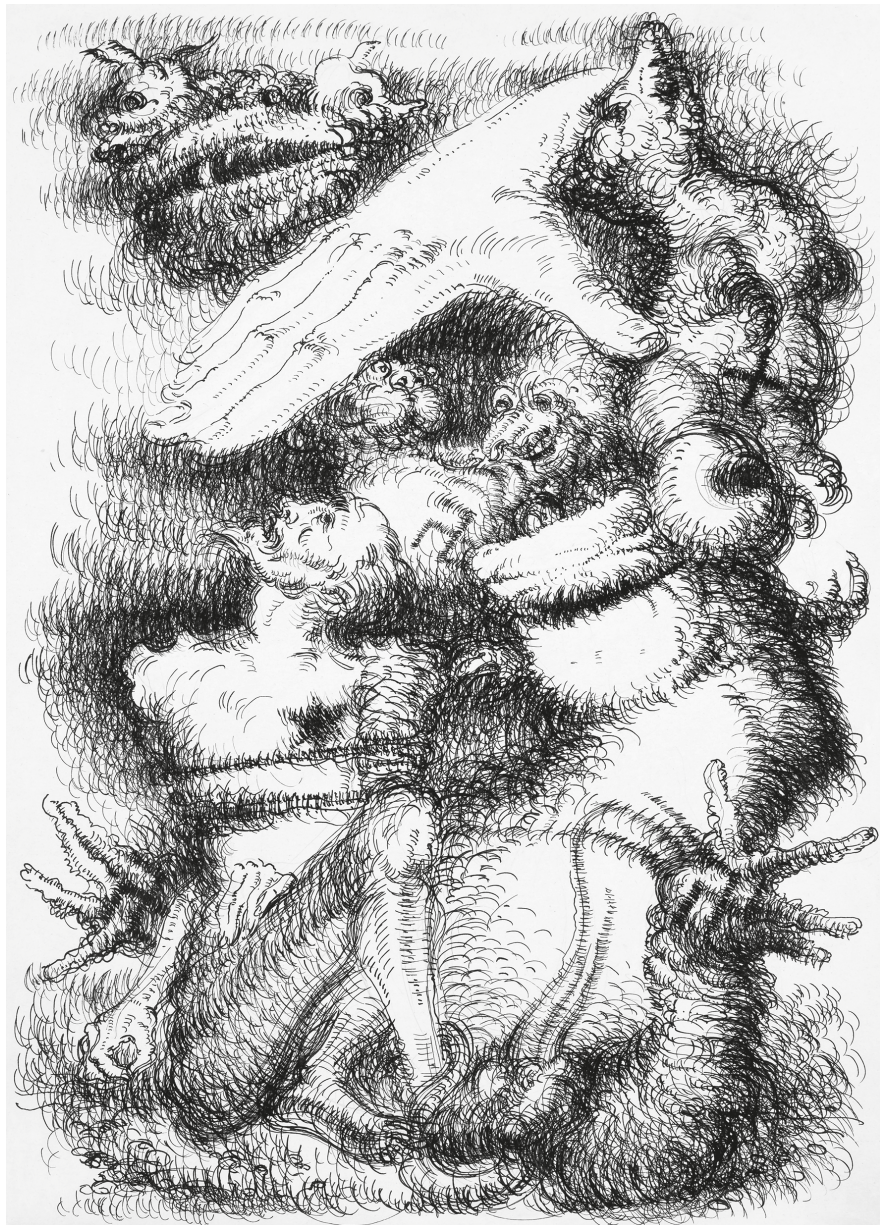
Az ajtó becsukódik mögöttem. Martyn Ferenc visszaáll a palettája elé és tovább festi elvont képeit. Senki sem próféta a maga hazájában...

(cs. z.) [Csuka Zoltán]

Új Dunántúl, 1945. nov. 25., 4. A cikk egyes részleteit idézi: Véri 2024.

¹³ A sorozat jelképes és „látomásos” képi nyelve valójában nem felel meg sem az absztrakt, sem az elvont művészet Kállai által használt fogalmának. Félő, hogy a sokszor hivatkozott *jelképző művészet* terminusa sem alkalmazható rá, hiszen voltaképpen jelképekkel (is) operáló figuratív-szimbolikus szürrealizmusként határozható meg a ciklus vizuális előadásának módja.

¹⁴ A ciklushoz tartozó tíz rajzot Hárs Éva az életmű-katalógusban – nyilvánvalóan Martyn intenciói szerint – *A fasizmus szörnyetegei* címmel közli, 1944-re datálva. Az eredeti cím azonban „A nagy mocsár”, s a datálás is vitatott. Ld. Véri Dániel: Az Európai Iskola és a holokauszt. (Martyn Ferenc: A nagy mocsár, Bálint Endre: Bergen-Belsen). *Múzeum Café*, No 99/100. 2024. *Holokauszt 80. Sötét történelem*. 158–209.

7. Martyn Ferenc: *A nagy mocsár VI.*, 1945. Tus, toll, p., 362×260 mm, j. n. JPM
ltsz: 79.240 © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Martyn Ferenc: *Tout le monde à sa philosophie*

[...] Semmiféle iskolát nem végeztem, soha könyvet végig nem olvastam, még Don Quijotet sem. Egyedül az utazás vonz és életem nagyobb fele tulajdonképp járáskelésben telt el. Úgy tekintem az utazást, mint ami elkerülhetetlenül szükséges. Tíz éves koromban, őseim hazájában, Írországból jártam, egy évvel később – már egyedül – az Adrián. [...] Tizenöt évet töltöttem Párizsban, Guide Michelin-nel a zsebemben, hol indultam, hol meg visszatértem Párizs benzingőzös levegőjébe – tizenkétszer jártam Spanyolországban, például. A múlté immár mindez. Negyvenhat éves vagyok, alig gondolok hátra, hálátlan természet! Szívesen mondom, hogy jól és sokat mulattam, mert az emberektől nem vártam soha semmit. Az 1944-es év azonban kivétel volt. Katonák leszármazottja, szökevény voltam és egy éven át üldözött barátaimért éltem. Egy novemberi éjjel, Budapesten a Pálffy-téri laktanyában halálra ítélték. Egy piarista pap közreműködött ebben, hogy pontos legyek. [...] Az ellenség förtelmes és nyomorult volta miatt szöktem meg (kétszer is), ilymódon valószerű, hogy ennek az évnak, ennek az országnak képét a magam módján feldolgozhatom. [...] A művészeti abszolútum – úgy tűnik – némelykor szeszélyesen választja ki emberét, tudom jól (következésképp), hogy tehetség nélkül is lehet jó képeket festeni. És lehet készíteni csínos, konformista műveket, melyekre Magyarországon mondják, hogy rudement costaud, pedig nem is használatosak. Igényem egyébiránt alig, ítélőképességem egyáltalában nincs, ami van, poros akadémia, ripacs klasszicizmus, vásárnapi festészet, egyformán tetszik. – Végezetül csak egy páran tudnak képet festeni a világon. Szeretem a pontosan megfogalmazott, egyszerű, jól szerkesztett, tiszta és művelt alkotásokat, Enguerrand Charontont például. Ilyet magam, természetesen, nem tudok, noha ma már nagyjából úgy rajzolok, ahogy lélegzem. Mi más van hátra, nem vagyok túl öreg: lever l'encre et démarrer.

Az új magyar művészet önarcképe. (Az Európai Iskola könyvtára, 7/8.) Budapest, Művészbolt, [1946]. 30–31.

Martyn Ferenc levele Pán Imrének, (Martinszky János utóiratával), Mohácsról Budapestre

Mohács 946, 3, 25

Kedves Barátom, – Martinszky Jánoséknál vagyok, kiválasztottunk nyolc kisméretű olajképet tervezett kiállításunk céljára. Ezeket János a közeli napokban Bp-re családjához elküldi – ők pedig elhozzák neked. Kérlek, őrizd meg a kiállítás dátumáig és Kiss Palinak, Ubulnak¹⁵ mutassad meg alkalmilag. Úgy gondolom, hogy János működése nyereséget jelent számunkra és jól hatnak képei a tervezett kiállításon.¹⁶

¹⁵ Kállai Ernő

¹⁶ *Az Elvont Művészet Első Magyar Csoportkiállítása a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete Andrassy úti helyiségében.* 1946. máj. 26. – jún. 10.

– „Egyebekben” (ahogy Egry mondaná) igyekszem mielőbb befejezni munkáimat, hogy aztán munkához lássak Bp-en. Légy jó, a kialakuló naptárunkról értesítsél. Kézcsókom küldöm feleségednek és jó barátsággal köszöntelek – Ferenc

Fáradozását előre is nagyon köszönöm, személyes megismerkedésünkig baráti üdvözléssel Martinszky János

A kézzel írt levelezőlap Mezei Gábor tulajdonában. A levél teljes terjedelemben közölve: Várkonyi 1997. 45.

Pécsi művészek tizedik csoportkiállítása

Ismét Martyn Ferenc rendezte a tárlatot, ízléssel, műgonddal, gyengédséggel. Köszönjük meg neki, hogy szóhoz juttatja munkásosztályunkat, autodidakta kisiparos festőinket. Ő maga szerényen megbújt egy sarokba, két régebbi keletű s művészetét kevésbé jellemző képével. Helyesen tette? Nem.

A fővárosban a napokban nyílik olyan tárlat, amelyen alig volt még Magyarországon. Elvártuk volna Martyn Ferencről, mai piktúránk legelső vonalában is legelső mesterétől, hogy absztrakt műveit ne csak Párizsnak és Pestnek tartogassa. Tessék kiállni, az élére annak a lelkes osztagnak, amely megérdemli, hogy a zászlót még magasabbra emeljük. Ugyanez áll Gyarmathy Tihamérra is. Bódító kolorizmusát, gazdag fantáziáját nemcsak egy képén és nemcsak régibb keltezésűn szeretnénk látni. És ugyanez vonatkozik a Martinszky-házaspárra is. [...]

Gy. J.

Új Dunántúl, 1946. máj. 21., 5.

Az elvont művészet első magyar csoportkiállítása Budapesten a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete Andrásy-úti kiállító helyiségében zárult. A tárlaton a pécsiek közül Gyarmathy Tihamér, Martinszky János és Martyn Ferenc állított ki jóismerősként. Kállai Ernő a legmaibb művészeti írónk, a nagysikerű kiállítás rendezője, illusztrált tájékoztatóját mindjárt e szavakkal vezeti be. „Mivel magam is nagyon idejénvalónak és fontosnak vélem, hogy az elvont művészet magyar területen kialakult fejleményeit összegyűjtsük és keresztmetszetben a nyilvánosság elé bocsássuk, meg kell mondanom, hogy ennek a hazai viszonylatban úttörő, első absztrakt csoportkiállításnak a gondolata Martyn Ferencről származik. Övé a kezdemény érdeme.” Majd ezt mondja később: „Martyn Ferenc a kiállítás valamennyi szereplője közül a legrégebbi, legtudatosabb és legrendszerezesebb absztrakt iskolázottságú művész. Párizsban nevelődött, aminek világos nyomait műveinek konstruktív veretén és gondosan alapozott, míves kultúráján láthatjuk”. – Ezek után úgy hisszük – mivel Martyn a pécsi képzőművészek szabadszerveze-

8. Martyn Ferenc barátjával és pécsi iskolatársával, Weininger Andorral. JPM, Képző- és Iparművészeti Osztály, Adattár © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

tének elnöke, közöttünk fejt ki jelentős munkásságát, – egy képsorozat bemutatására most már Pécs is sorra kerülhetne pesti önálló tárlata előtt.

Dunántúli Népszava, 1946. jún. 18., 5. Művészet rovatban

Július közepén a Baranyamegyei Múzeumban újabb kiállítást rendez a Szabadszervezet. Az 1944-ben Pécsről elhurcolt és azóta magukról életjelt nem adott négy kiváló festőművész: Sch. Róder Judit, Károly Ernő, Király Lajos és Kellermann Emil festményei kerülnek bemutatásra. A kiállítást Martyn Ferenc rendezi és minden valószínűség szerint Kállai Ernő, a legkiválóbb művészeti íróink egyike, a Művészeti Tanács tagja nyitja meg.¹⁷ A Szabadszervezet vezetősége felkéri mindazokat, kiknek

¹⁷ *A Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete Pécs XIII. csoportkiállítása a Baranyamegyei Múzeumban Károly Ernő, Kellermann Emil, Király Lajos, Róder Judit műveiből.* 1946. július 21–28. Rendezte Tury Nagy Sándor, megnyitotta (Kállai Ernő helyett) Nikelszky Géza. A négy művészről bővebben: Nagy András: *Négy festőművész.* Pécs, Janus Pannonius Múzeum, Pécsi Zsidó Hitközség, 2014.

a nevezett művészek alkotásaiból valami van birtokában, továbbá akik kiállítás céljára azt átengedik, szíveskedjenek adatok megjelölésével értesítést küldeni: Képzőművészek Szabadszervezete, Pécs, Városi Múzeum, Rákóczi út 15. címre.

Új Dunántúl, 1946. jún. 26., 4.

***Egy képkiallítás elé*¹⁸**

Műtermében, a zongorán Rippl-Rónai éveken keresztül egy halotti maszkot őrzött, halott öccsének szobormását. Egy alkalommal valami okból elemeltem helyéről a gipszfejet és meglepődve vettem észre, hogy alatta néhány soros írás feküdt. A festő levelet írt halott testvéréhez. „Édes jó Ödönöm, miért hagytál itt” – így kezdődött a levél. Később, más alkalommal a tartózkodó természetű Rippl-Rónai testvéréről beszélt nekem.

– Elutazott, mondotta. Úgy tűnik, hogy ezúttal hosszabb útra ment el. De bármeddig maradjon távol, szakadatlanul várom vissza...

Ezen a kiállításon négy festő barátom képeit gyűjtöttük össze: három közülük Gebauer Ernőnek és magamnak is tanítványa volt, a negyedikkel, Károly Ernővel gyakran együtt jártuk a párizsi galériákat, magát Párizst, a „vieux Montmartre”-t. Filozófus emberfajta volt, szóval jóhumorú, de akiben optimizmus és kételkedés egymást váltogatta. Kóborlásra hajlamos természet volt, akivel valahol Európában találkozott az ember, hogy aztán vissza-visszatérjen haza, Siklósra. Szegény volt, dolgozó és igénytelen, aki lelkesen ragaszkodott a festészetéhez. Festészete tulajdonképp a párizsi iskolához sorolta, ahhoz a posztimpresszionista felfogáshoz, amely egész festészetünkre jellemző, és amely az üde, jóízű tájképvázlatokban adta a legjobbat. Tréfára hajló kritikával figyelte önmagát, mindig valami újat, elevenet hozott és éreztette, hogy meglépő, nagy művek még visszavannak.

Vele szemben Roder Judit és Király Lajos olyan pécsiek, akik alig hagyták el városukat. Emlékszem indulásukra, a még gyermekes, csodálkozó komolyságra, mellyel a rajzolás első ismereteit hallgatták. Később, már a háború idején gyakran ellátogattak hozzám, minden alkalommal valami újat hoztak munkáikból. Kiváló tehetség volt mindkettő; útjuk egyébiránt hasonlatos, sőt eredményeik is rokonak. Komoly, néha nehéz munkával keresték meg a kenyeret, hogy aztán szabad idejükben rajzolhassanak – képet festeni, ez számukra ünnepet jelentett. Valóban, alig ismertem embert, kik mélysegebb szeretettel és áhítattal fordultak volna a művészet felé, kiknek tisztább lehetne művészeti erkölce, nemesebb a mesterség megművelésének szándéka.

Nehezemre esik – végül – hogy Kellermann Emil képeihez néhány sorban méltó bevezetőt írjak. Ez a csendes, törekeny ember, a másik háború rokkantja, valóban

¹⁸ A cikk némileg rövidített változata megjelent a kiállítás katalógusának előszavaként. Közli: Nagy A. 2014. 8–9. A kiállításra hivatkozik még: Véri 2024. 171.

különös, rendkívüli művész volt. Idehaza hosszú ideig észre sem vették, csak akkor kezdtek ráfigyelni, amikor Kállai Ernő megrendezte budapesti kiállítását.¹⁹ Orvos lett, aki életét a kis és szerény embereknek áldozta. Betegeitől – mások szenvedését és halálát egész idegrendszerével átélte – a betegektől esténként nagyon fáradtan tért vissza. Ilyenkor mégis, műteremnek berendezett kis szobájába húzódott el, jegyzeteket készített élményeiről, vagy a festőállvány elé állt. Helytállt a világban künt, éjszaka szellemi tornán másodszor kiállt; az utolsó években a szomorúság, a nyomor, az emberi gyötrelm oly területére szállt le, ahova magyar festő alig követte. Kellermann Emil rendkívüli szellem volt, lelkéből bőven áradt a gyengéd érzelem, a megrázó, a tragikus viharzás. Úgy tudom, a deportálás szörnyűséges óráiban is rajzolt. Azt mondják, egy alkalommal a hóhérok észrevették és csaknem halálra verték.

Itt azonban azon veszem észre magam, úgy szólok mindegyikről, mintha már csupán emlékek lennének. De hát hol vannak ők, a kedves barátok ebben az órában! Szívem szerint visszavárom őket, az értelem azonban minden nappal gyanakvóbbá tesz. Vajjon Rippl-Rónaiként a magunk életét akarjuk csupán meghosszabbítani és mentetetni azt, hogy megmaradtunk? Vagy a kiállítás mindenekelőtt arra szolgál, hogy valamiképp magunk köré vonjuk őket? Lehetséges, hogy túl szellemi értékeik megmutatásán, túl hódolatunkon, mely tiszta munkásságuknak szól, valóban még egyszer találkozunk velük ezen a kiállításon a képeken keresztül, melyek túléltek a borzalmat és túlélnek minket magunkat is.

Martyn Ferenc

Új Dunántúl, 1946. júl. 20., 3.

A „Szovjet szobrászat remekei”

címmel fotókiállítást rendezett a Baranyamegyei Múzeumban a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság. A megnyitón, melyen a város és a megye vezetőin kívül végre szép számmal láttunk munkásokat és földműveseket, dr. Boros István főispán arról beszélt, hogy húsz éven keresztül szakadatlanul szidalmazták a Szovjetek szellemi életét, legjobb estben meg agyonhallgatták. Külföldről – például a párizsi világkiállításról – természetesen ellenkező, egészen más hírek érkeztek, ám, hogy ezeket miként fogadták, arról nem kell külön szólnunk. Ez a kiállítás tehát fontos szerepet tölt be, amikor kiváló művészek egész sorát mutatja be, amikor a művészet független, nemzetközi nyelvén bizonyítékot ad a szovjet plasztikai értékeiről. Boros főispán a valóságot állapította meg; akik ismerték az oroszok szellemi erőfeszítéseit, elégtétellel nézhetik végig a fotókat, akik meg nem tudták, most döntően fontos bizonytságot kapnak.

¹⁹ Kellermann Emil (1896–1944). Orvosi munkája mellett autodidakta festőként rendszeres kiállítója volt a PKMBT kiállításainak. Az itt említett bemutatkozás a Tamás Galéria 146. kiállítása, 1943. ápr. 25. – máj. 3.

De túl az elvi kérdésen, lépünk közelebb a szobrokhoz és pár szóval jelezzük, mi a szovjet szobrászat helyzete, mik stílusos problémái, milyennek látja az ember témájának legfontosabbikát. – E közeledés az elmúlt húsz év hazai plasztikájára viszi a gondolatot. Eszünkbe jut a szobrászi problémákkal semmiféle vonatkozásban nem álló, a banális tehetségtelenségben fogant „hősi emlékművek” hosszú sora, a Kisfaludi Strobl-ok, kinyalt, kivasalt szalonszobrászata, a Medgyessy epigonok gatyát lobogtató hazug parasztisága, kik fajiságuk keresésében nem röstelltek elmenni Indiáig, a legújabb nemzedék álmatag bizonytalansága, végül egy külföldre kényszerült, haladó szellemű, igen kicsiny csoport, hogy aztán az igaz magyar szobrászok számát felsorolhassuk egyik kezünkön.

Ezen a kiállításon a szovjet szobrászat egy része szerepel; tudjuk ugyanis, hogy a modern törekvések egy igen jelentős, európai értékű része hiányzik ezúttal.

Első pillanatra egyébként az a látogató érzése, hogy valamely nyugati múzeum anyagát szemléli – e művészek igen jól ismerik Egyiptomot, a mediterrán, különösen a régi római szobrászatot, végül mindenekelőtt az újabbkori franciákat, Rodin-t, Bourdelle-t, Maillol-t és Despiau-t. Ezeket a műveket tehát kiváló mesterségbeli fölkészültség, igen alapos európai kultúra fogalmazta. De e művészet tiszta értelmű, „klasszikus” alapjain kívül bennünket a szobrok orosz mivolta foglalkoztat elsősorban. Ezeket az alkotásokat, köztük különösen az arcképeket az a sajátos, eleven, egészséges életerő jellemzi, melyet minden oroszban meg kell érezni, mely művészeti vonatkozásban határozottan, elragadó frissességgel szerkeszt, a felületeken pedig gazdag, örömteli könnyedséggel fog össze részleteket. E bensőségesen „színes” szobrok stílustörténeti szerepe azonos a nyugateurópai értékekkel; múltra támaszkodó, az újításokat mértékkel latoló és felhasznált összegzés, melynek életerejé, széles nyugalma, sugárzó lelkessége másként, másnak hat, mint amit eddig ismertünk.

Illenék neveket felsorolni, de a választás bizonyára igazságtalan lenne. Nézzük úgy a kiállítást, mintha egy új múzeumban járnánk, igyekezzünk megismerni a gyűjtemény egészével, hogy holnap igazi, megragadó barátokra ismerjünk a nevekben.

Gádor Emil²⁰ ezúttal is jó ízléssel rendezte az anyagot.

Martyn Ferenc

Új Dunántúl, 1946. aug. 11., 7.

Martyn Ferencről, budapesti képművészeti alkalmából

Az, hogy ma Pécsen egyáltalán beszélni lehet komoly képzőművészeti életéről, hogy tárlatok és még hozzá komoly, vidéki átlagon felüli képművészeti kiállítások vannak, az egy ember érdeme, és ez az ember Martyn Ferenc. Pécs legkiválóbb és legkönnyelműbb festőművésze. Mert az. Martyn Ferenc kivételes tehetséggel, amit Párizsban és

²⁰ Gádor Emil (1911–1998) festő, grafikus, 1945-től Pécsen élt. Martyn Ferencsel és Gyarmathy Tihamérral közösen illusztrálták az *Újjáépítő magyarok* című kötetet (Szerk. Kő Kálmán. Pécs, 1945.), amelyben megjelent Martyn talán legfontosabb elméleti írása: *A vizuális gondolat sorsa Szeged óta*. 148–154.

Amerikában jobban ismernek, és többre értékelnek, mint Magyarországon, éveket vidéki festők propagálására fordítani, nálánál sokszor lényegesebben kisebb értékű kortársainak kiállítását rendezni, az olyan könnyelműség, amit csak egész nagy művészek, és egész emberek engedhetnek meg maguknak.

A felszabadulás utáni hónapokban visszajött Pécsre, ahonnan az üldözöttek érdekében kifejtett munkásságáért kellett a németek elől menekülnie, és azóta szívvel-lélekkel belevetette magát Pécs képzőművészeti életének kiépítésébe. Ő volt a pécsi festők és szobrászok első számú mecénása, mert ő nem pénzt, hanem idejét és tehetségét állította a közösség szolgálatába, egy fillér díjazás nélkül. Most, hogy Budapesten a Képzőművészek Szabadszervezetében Kállai Ernő rendezésében új, önálló kiállítása megnyílik, engedjék meg, hogy pár sorban megemlékezzünk róla, akinek Budapestre való távozásával nagyon sokat veszít Pécs kulturális élete.

Martyn Ferenc 1899-ben Kaposvárott született. Hosszú ideig Rippl-Rónai mellett dolgozott, akihez meleg baráti szálak fűzték.

Tanulmányútjai során majdnem az egész világot bejárta. Mint festő, legtöbbet Rippl-Rónaitól és Párizsban tanult. Budapesten két ízben állított önállóan ki, 1928-ban és 1934-ben.²¹ Most rendezi harmadik nagy kiállítását, amelyen a művész legjobb termése, érett művészetének legkimagaslóbb értékei szerepelnek.

Martyn Ferenc nem népszerű festőművész. Ez ellen ő tiltakozna talán a legerősebben. Művészete, az úgynevezett absztrakt művészet, amelyet rossz fordításban elvont művészetnek is neveznek, nem a laikusok művészete. E cikk keretében az absztrakt művészet ismertetésére sem hely, sem mód nincs, ehelyett csak Martyn Ferenc értékének megállapítására idézzük Kállai Ernő, a kitűnő művészeti szakíró néhány sorát, amiben Martyn Ferencről szól:

„Bármelyik pontján vegyük szemügyre Martyn Ferenc művészetét, úgynevezett elvont formáiban mindenütt a lendületes, ütemes, eleven erőt érezzük, amelyből nagy szellemi távlatok fénye sugárzik. Tárgyi ábrázolás híján is, sőt éppen ezért sűrítve, az egyetemes horizontok felől érezzük e szerkezetes kompozícióban a természet és az emberi valóság éltető áramát”.²²

Így ír Kállai Ernő arról a Martyn Ferencről, akinek Pestre távozása, reméljük, csak átmeneti. Hisszük és kívánjuk is Martyn elvtársnak, hogy Budapesten nagy és méltó sikere legyen, de vagyunk annyira önzők Pécs kulturális és művészeti élete érdekében, hogy visszavárjuk Martyn Ferencet.

(i)

Új Dunántúl, 1946. aug. 28., 2. Közlöve: Közelítések. *Írások Martyn Ferencről, az emberről és a művészről*. Vál., szerk. Tüskés Tibor. Pécs, Baranya megyei Múzeumok Igazgatósága, 1984. 37–38.

²¹ Helyesen: *Martyn Ferenc festőművész és Gárdos Miklós szobrászművész gyűjteményes kiállítása*, Tamás Galéria, 1929 okt. 19–30., illetve *Martyn Ferenc és Czöbel Béla kiállítása*, Fränkel Szalon, 1934.

²² Kállai Ernő: Martyn Ferenc művészete. Ld. 1. rész, 35. jegyzetben, 130.

Martyn Ferenc festőművész budapesti kiállítása

Martyn Ferencnek, a pécsi szabadszervezeti csoport elnökének, budapesti kiállítása okt. 13-án, vasárnap d. e. nyílik meg a „Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete Andrássy-úti 69. sz. újjáalakított kiállító helyisége nagytermében. A művész a tárgyi ábrázolástól teljesen független forma, szín, fény és vonalképzetelekkel alakított képein kívül szobrait is kiállítja.²³ A rendkívül érdekesnek ígérkező tárlatot Kállai Ernő, az ismertnevű művészeti író és műkritikus rendezi és nyitja meg.

Dunántúli Népszava, 1946. okt. 11., 4., *Művészet* rovatban

Budapesti képzőművészek kiállítása Baranya Megyei Múzeumban

Az új, a mai magyar képzőművészet legkiválóbbjai – Egry József, Márffy Ödön, Kmetty János, Medgyessy Fernctől egészen az absztrakt festőkig – a Képzőművészek Szabad Szervezetének első vidéki kiállítása vasárnap, 8-án délből nyílik meg Pécsen, Lossonczy Tamás és Martyn Ferenc rendezésében. (Széchenyi tér 12.) Egy-egy alkotással részt vesznek a kiállításon a pécsi művészek és az összehasonlítás valóban bizonyítja, hogy az ország első vidéki művészcsoportja a pécsi. A gyűjtemény mindössze egy hétig látogatható, a tervbe vett tárlatvezetések elsőjét vasárnap délből Kelle Sándor²⁴ tartja.

Új Dunántúl, 1946. dec. 7., 4.

Az Őszi Tárlat után Nikelszky Géza jubiláris kiállítása következik. Október 5-12 dátummal „Francia Építészet kiállítása” címmel nagyfontosságú tárlat következik. 80 darab 120x80 cm-es fotógyűjtemény a modern francia architektúra legkiválóbb alkotásait mutatja meg a pécsieknek. A kiállításra, melyet Martyn Ferenc szerzett meg a város közönségének, Pécsre jön François Gachot²⁵ szövetségi sajtóattasé és Perczel Károly építész, hogy itt előadásokat tartsanak.

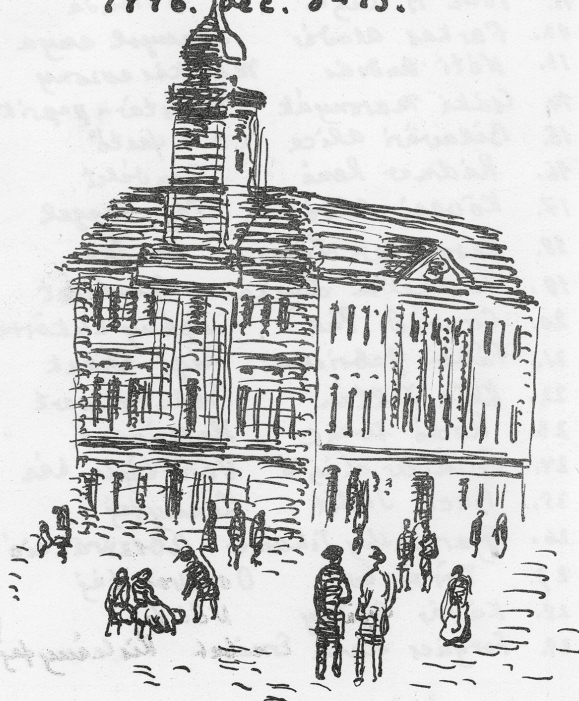
Új Dunántúl, 1947. aug. 20., 2., *Művészet* rovatban

²³ Kállai a kiállítás „tájékoztató”-jában azt írja, hogy Martyn szobrai végül mégsem tudták kiállítani. *Martyn Ferenc művészete. Tájékoztató a festőművész gyűjteményes kiállításához a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete helyiségeiben*, 1946. október hó 13-27. Budapest, Anonymus Irodalmi és Művészeti Kiadó Rt., 1946. 3-6.

²⁴ Kelle Sándor (1913-2003) festőművész, pályáját Mohácson, többek közt a Martinszky házaspár körében kezdte. 1946-tól Pécsen élt, az 1960-as években a Martyn körül kialakult „Hatok” festőcsoport tagja volt.

²⁵ François Gachot (1901-1986) francia irodalomtörténész, kritikus, műfordító, diplomata. 1924-től élt Magyarországon. A vészkorszakban és 1945 - 1949 között a budapesti francia nagykövetség sajtóattaséja volt. A *L'art hongrois* sorozatban több magyar művészről (Rippl-Rónai, Csontváry, Ferenczy Béni) jelent meg kismonográfiája. Írt Martyn Ferencről is: François Gachot: François Martyn. *Alkotás*, 2, 1948, 1/2. 24-25. Közölve magyarul: Tüskés 1984. 56-59.

a magyar képművészet szabad
szervezete
Budapest és Pécs
első csoportkiállítását rendezni
Pécsett
a Baranya vármegyei múzeumban
a városok Országos Szövetségének
közre működésével
1946. dec. 8-15.

9. Martyn Ferenc által rajzolt címlap az MKSzS Budapest és Pécs első csoportkiállításának leporellójához, 1946. (A címlapon látható sematikus rajz különös módon nem a Lang Adolf tervei nyomán 1907-ben felépült városházát, hanem elődjét, a Piatsek József tervezte klasszicista épületet ábrázolja.) JPM, Képző- és Iparművészeti Osztály, Adattár, KLT 1176-73 © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Martyn Ferenc kiállítása

A Képzőművészek Szabad Szervezete munkásságának harmadik esztendejét kezdi. Ebből az alkalomból a Szabad Szervezet vezetőjének, Martyn Ferencnek műveiből a Városi Múzeum kiállítást állított össze. Martyn Ferencnek mintegy ötven festménye van pécsi magántulajdonban, melyek – két évtized távolságában – itthon, másrészt külföldi tartózkodása és utazásai alatt készültek, főképpen Francia- és Spanyolországban. Dr. Török Gyula múzeumi igazgató három teremben gyűjtötte össze, illetőleg rendezte az anyagot; az elsőben baranyai és pécsi tájképei, a másodikban dél-francia, breton és párizsi, végül főképpen Toledo-i festmények szerepelnek, a harmadikban pedig arcképek, köztük a Baranya megye tulajdonát képező Petőfi arckép. A kiállítást néhány rajz és kispasztika egészíti ki. Technikai okokból le kellett mondani Martyn Ferenc elvtársunk „Nagy mocsár” című antifasiszta rajzsorozatának²⁶ bemutatásáról, melynek 1945 májusában Budapesten történt kiállítása a felszabadulás után legelső megnyilvánulása volt képzőművészetünknek.²⁷

A kiállítást 21-én, vasárnap 1/4 12 órakor dr. Boros István főispán nyitja meg a Városi Múzeumban (Rákóczi-út 15.) és naponta 12 – 14 óráig lesz látogatható.

Új Dunántúl, 1947. szept. 19., 4.

Dózsa portrét készít külföldi útja előtt Martyn Ferenc

Műteremlátogatás az absztrakt festészet templomában

Martyn Ferencet, aki az absztrakt festészet terén európai hírre tett szert, és aki a mai magyar festőművészet egyik legmarkánsabb és legszámottevőbb egyénisége, mindenféle fajta és színű festékek, ecsetek, egy sereg kisebb-nagyobb kép társaságában találok Irgalmasok utcai műtermében. Éppen egy féligkész vázlaton dolgozik, amint váratlanul meglepem.

– Titok? – kérdezem, amiért beléptemkor egy hatalmas könyvet rak rá arra a vázlatra, amin éppen dolgozott.

– Nem titok, csak mert a feladat olyan, hogy még bennem sem alakulhatott ki teljesen és tökéletesen a kép, amelynek elkészítésére megbízást kaptam, nem szeretnék elébe vágni a dolgoknak sebtében felvázolt vázlat-tervekkel.

– Árulja el már miről van szó?

– A vármegye tavalý elkészíttette velem Petőfi arcképét. Nyáron meg, bizonyára emlékszik, a Munkáskaszinó számára festettem meg dr. Doktor Sándor²⁸ arcképét.

²⁶ A címváltozatokról és datálásról ld. Véri 2024. Vö. 14. jegyzet.

²⁷ *Szabad nép – Szabad művészet*. A Rózsa Miklós emlékének szentelt kiállítást Kállai Ernő rendezte a Magyar Kommunista Párt Városház utcai helyiségében

²⁸ Doktor Sándor (1864–1945) születés, nőgyógyász, 1901–1921 között a pécsi bábaképezde igazgatója. Baloldali politikus, 1918-ban a pécsi Nemzeti Tanács elnöke. Fontos szerepet játszott az 1918 novembere és

MEGHÍVÓ.

PÉCS THJ. VÁROS SZABADMŰVELŐDÉSI FELÜGYELŐJE
ÉS A VÁROSI MÚZEUM A KÉPZŐMŰVÉSZEK SZABADSZERVEZETE (PÉCS)
MUNKÁSSÁGÁNAK 2-IK ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL BEMUTATJA

MARTYN FERENC FESTŐMŰVÉSZ

50 MAGÁNTULAJDONBAN LEVŐ MŰVÉT. (27. KIÁLLÍTÁS.)
A KIÁLLÍTÁSRA T. CÍMET TISZTELETTEL MEGHÍVJA A RENDEZŐSÉG.

Az anyagot Dr. TÖRÖK GYULA múzeumőr rendezte.
A kiállítást Dr. BOROS ISTVÁN főispán nyitja meg szeptember hó 21-én,
vasárnap délelőtt fél 12 órakor a Városi Múzeumban
(Rákóczi-út 15. szám)

A kiállítás látogatható naponta délelőtt 8-14 órák között

10. Meghívó Martyn Ferenc 1947. szept. 21-én nyíló pécsi kiállítására. Magántulajdon

Már ennek a két arcképnek az elkészítése sem volt könnyű feladat, ha arra gondolunk, milyen hiányosak voltak a forrásmunkák mindkét kép megfestéséhez. Most pedig ugyancsak a vármegyétől kaptam megbízást Dózsa arcképének megfestésére.

– Hogyan oldja majd meg mégis ezt a nehéz feladatot?

– Várkonyi Nándor²⁹ egyetemi magántanár segítségével most kutatómunkát végzek. Az eddig összegyűjtött adatok alapján megállapítható, hogy a forgalomban lévő Dózsa-képek mind hamisak. Dózsa egészen másként nézett ki, mint ahogyan ábrázolják. Igen nagy segítséget jelent számomra Szerémy György krónikája, amely tele van hasznos adatokkal. Sikertől ezenkívül felfedeznem egy korabeli fametszetet, 1519-ből, amelyik Dózsa kivégzését ábrázolja. Ezen Dózsa, vagy ahogyan ő írta a nevét – Dósa erős, magas termetű ember, hosszú hajjal, bajusszal, de szakálltalanul. – Igen megnehezíti munkámat, hogy Dózsáról magáról sem Szerémy, sem a későbbi forrásmunkák nem adnak leírást, úgyhogy a portrét illetően kénytelen leszek majd Dél-Erdély, illetve Dél-Alföld néptípusaihoz fordulni.

– A Dózsa-portrén túl mik a tervei?

– Kállai Ernő rendezésében januárban lesz Pesten egy gyűjteményes kiállításom, arra készülök. Ezenkívül ugyancsak egy gyűjteményes kiállításra meghívtak Rómába és tavasszal esedékes a svájci kiállítás is. Valószínűleg sor kerül még ebben az évben egy franciaországi útra is, ahol hosszú éveket töltöttem s ahol szintén kiállítást sürgetnek ottani barátaim.³⁰

1921 augusztusa közötti szerb megszállás idején, a terület (Baranya-bajai Szerb-Magyar Köztársaság) elszakadásának híve volt. Dobrovics Péterhez hasonlóan 1921-ben a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba emigrált.

²⁹ Várkonyi Nándor (1896–1975) író, szerkesztő, 1941–1948 között a *Sorsunk* folyóirat főszerkesztője.

³⁰ Az említett tervek egyike sem valósult meg.

– Ezenkívül úgy is, mint a pécsi Szabad Szervezet elnöke, nekem illetve nekünk is megvannak a magunk 48-as terveink, a centenáris évvel kapcsolatos elgondolásaink. Ezek azonban mind csak egy részét képezik munkásságomnak, mert fontos szerepet visz életemben a magyar absztrakt festészet irányítása, amely körül bizonyára még sok vita folyik majd.

A műteremben felsorakozó kisebb-nagyobb méretű képek legtöbbje megérett, kifinomult művészetszemléletről tanúskodik s ahogyan Martyn Ferenc gondolatokban gazdag, tudós fejét nézem és a művészet mélységeit feltáró magyarázatát hallgatom, meg vagyok róla győződve, hogy az általa képviselt művészeti irány egyre jobban és jobban tért hódít majd, s akit az európai nemzetek már eddig is elismertek, idehaza is komoly büszkeségünk lesz.

(bj dr.)

Új Dunántúl, 1947. dec. 25., 4.

Martyn Ferenc Dózsa arcképe

Petőfi és dr. Doktor Sándor arcképe után Baranyavármegye székháza részére befejezés alatt áll Martyn Ferenc festőművésznek Dózsa György arcképe. A rendkívül jellemző, igényes festmény a mester egyik legsikerültebb alkotása. A hatalmas termetű, nagy bajuszú és nem szakállas (ahogy eddig tévesen ábrázolták), hosszúhajú vezér átható tekintettel a jövőbe néz, a borús háttérből kiemelkedve, és míg jobbja minden póz nélkül önkéntelen öklöbe szorul, baljában a felkelés zászlaját fogja össze. A Dózsa portrét a Petőfi arcképpel együtt a Városi Múzeum jubileumi szabadság-tárlatán állítják ki.

Dunántúli Népszava, 1948. febr. 8., [7.]

Elhalasztották a pécsi gettóparancsnok tárgyalását.

A Németh-per tegnapi tárgyalásán elsőnek Nádor Sándor tett tanúvallomást, majd Máté Ferenc és Gyánó János kihallgatására került sor, akik Németh keze alatt, mint a gettó őrségarancsnoka, illetve helyettese szolgáltak. [...] Weisenberg [helyesen Wiesenberg, V. Gy.] Klára zongoratanárnő a városi kertészetbe volt beosztva munkára és onnan megszökött. Néhány nap múlva Dombóváron elfogták, deportálták.³¹ Tudomása szerint Németh, amikor közölték vele az ő szökését, édesapját bevitték a

³¹ Wiesenberg Klára gettósításának és deportálásának körülményeit részletesen taglalja Véri 2024. 171., illetve uo. 45., 46., 47. jegyzet. A tárggyal kapcsolatos dokumentumokat közli Hábel János: *Pécsi-baranyai zsidóság* 2019. 12., 13., <https://www.facebook.com/711937145625675/posts/1476363445849704/>.

Martyn Ferenc: BÁNYASZ.

Újjáépítő Magyarok 8

113

11. Martyn Ferenc rajza a Kő Kálmán szerkesztette *Újjáépítő magyarok* című kötetben. Műhely, Pécs, 1945. A rajz az oeuvre-katalógusban nem szerepel.

12. Martyn Ferenc rajza a Kő Kálmán szerkesztette *Újjáépítő magyarok* című kötetben. Műhely, Pécs, 1945. A rajz az oeuvre-katalógusban nem szerepel.

rendőrségre, riadóautót vezényelt ki és átkutatta vőlegényének Zrínyi utcai lakását és a Zrínyi utca környékét. A vallomás után a vád 10, a védelem 46 tanú kihallgatását kérte. A népbíróság hosszas tanácskozás után a tárgyalást április 6-ra elnapolta és elrendelte hét új tanú kihallgatását.

A tanuk közül négy a vád, kettő a védelem tanúja és hivatalból elrendelték Martyn Ferenc festőművész kihallgatását.

Új Dunántúl, 1948. febr. 28., 2.

Ma hirdetnek ítéletet a pécsi gettóparancsnok perében

A népbíróság Kocsis tanácsa tegnap délelőtt folytatta Németh László volt rendőrfo-galmazó háborus büntettének tárgyalását [...]. Martyn Ferenc festőművész menyasszo-nya megszöktetésével kapcsolatban tett vallomást. Elmondta, hogy Némethről semmi segítséget nem kapott, bár tudta, hogy mi vár a deportáltakra. Steinmetz Endrének deportálásával kapcsolatban tett vallomást. Bercsényi Jenő és dr. Krausz Józsefné kihallgatása után dr. Huszár István népfőügyész és dr. Pongrácz Tibor kirendelt védő elmondták a perbeszédeket, végül dr. Németh közel egyórás felszólalásában han-goztatta, hogy ahol tudott segített, azonban szigorú Gestapo ellenőrzés alatt állott. A népbíróság ma délelőtt 11 órára tűzte ki az ítélet kihirdetésének időpontját.

Dunántúli Napló, 1948. ápr. 7., 3.

Pécsi festő, költő és zeneszerző a MDP művészeti programjáról

Művészi alkotást fel kell szabadítani a tőkétől való függés alól és a nép szolgálatába kell állítani. Csak így lehet biztosítani az alkotás szabadságát. A Párt elutasítja a művészet a művészetért reakciós-polgári elvét, magasszínvonalú, a valóságot, tehát a nép életét és harcait ábrázoló, az igazságot kereső, a demokratikus népi eszmék győzelmét hirdető, optimista művészetet kíván. – Csak ilyen művészet teljesítheti nagy feladatát, a nép, elsősorban az ifjúság nevelését.

Így hangzik az MDP programnyilatkozatának a művészetekre vonatkozó része. Ezekről a feladatokról beszélgettünk a legkiválóbb pécsi művészekkel.

Elsőnek Martyn Ferencet kerestük fel. Az Európa-szerte ismert festőművész éppen egy festményen dolgozik. Ő így látja a feladatokat:

– Rendkívül fontosnak tartom – kezdi nyilatkozatát Martyn Ferenc – elsősorban a magyar népi kultúra értékeinek beolvasztását a képzőművészetbe. Való igaz az, hogy a művésznek könnyen megközelíthető, az emberekben való bizalmát kifejező alkotásokat kell teremtenie. Persze nem elegendő csupán a témaválasztás. Senkit nem tesz nagy művésszé, ha például egy munkást ábrázol. Nagy művészi élményeket kell, hogy közvetítsünk, amelynek kiinduló pontja a közösségért való

szeretet kell, hogy legyen A művész nevelője és világítója a társadalomnak, mindent megtesz, hogy megértsék. Vallom azt, hogy a művészet mindenkié és ezt nem sajátíthatják ki kiváltságos osztályok. Ez a Magyar Dolgozók Pártja művészeti programjának felmérhetetlen jelentőségű célkitűzése. [...]

Dunántúli Napló, 1948. jún. 20., 4. (A cikkben megszólaltatják még Csorba Győző költőt és Takács Jenő zeneszerzőt is. V. Gy.)

Kállai Ernő levele Gyarmathy Tihamérnak

„Kíváncsi vagyok, hogy mi sült ki az absztrakt csoport mai Fészekbeli összefojetelén, melyről tegnap este Fejér Kázmér³² és Martyn Feri révén értesültem. Én nem megyek oda, de Ferivel és Kazival közöltem az álláspontomat: az absztrakt csoport kiállítást föltétlen meg kell rendezni. Amíg rendeletileg, s varc auf weiss [sic!] be nem tiltanak bennünket, ki kell állni, mert gyáva népnek nincs hazája. Nem fojthatjuk önmagunkat a víz alá, ahogy tegnap Feri látta tanácsosnak, aki úgy tartotta, hogy jobb volna a kiállítást nem megcsinálni. Tisztára defetista húrokat pengetett. Meg is mostam a fejét.”

A levél Gyarmathy Tihamér hagyatékában. Közölve: Várkonyi György et al.: „Bemérve a mérhetetlen” 100 éve született Gyarmathy Tihamér. Kiállítási katalógus. Pécs, Janus Pannonius Múzeum – Magyar Művészeti Akadémia, 2015., 63.

Martyn Ferenc elkészült Doktor Sándor nagyméretű reliefjével.

Martyn Ferencről, a Pécssett élő ismert festőművészről általában úgy tudják, hogy csak képeket fest. Ismereteseek ugyan az absztrakt konstrukciói, melyekkel a vonalak újszerű összeállítását érte el. Ezeket a fából esztergált, szoborszerű szerkezeteket azonban maga a művész is kísérleteknek tartja. Martyn Ferenc éppen olyan kiváló a szobrok alkotásában, mint a festészetben. Kevesen tudják, hogy Párizs mellett az egyik városkában szobor hirdeti ma is a művész tehetségét.

Martyn Ferenc, aki elkészítette a pécsi munkásmozgalom egykori vezetőjének, Doktor Sándornak a portréját, most hatalmas reliefet készít róla. A domborművet a szülészeti klinika főbejárata fölött helyezik el. Már folynak a beépítési munkálatok, az ünnepélyes felavatásra előreláthatólag november első napjaiban kerül sor.

³² Fejér Kázmér (1923–1989) festő- és szobrászművész. Barátja, Gyarmathy Tihamér közvetítése révén került az Európai Iskola körébe. 1947-ben bekapcsolódott a Galéria a 4 Világtájhoz szervezési munkáiba. Közreműködött az *Új világkép* és *A mohácsi busók* c. kiállítások szervezésében. 1949-től São Paulóban, 1970-től Párizsban, 1980-tól Portugáliában élt.

szinekről is formákról.

Képekben Évának.

Ölelek — libát

29-én, szombat ^{11-re} eljöttél
 Anikóval - itt 69-ben leszel,
 - Rensközin.

Kíváncsi vagyok, hogy mi tört
 ki az elstreckt szöveg mar-
 fészkelői összevetésén, melyről
 tegnap esti Fodor Kézimér is
 Martyn Feri Nőven írtak.
 En nem meglepő, de Ferivel
 is Kézimér közölték az állas-
 pörvénnyel: az elstreckt szöveg
 kiállítását jeltették meg kell
 Rensközin. Amíg Rensközileg
 sörre azt hiszem, ke nem
 tiltanak be nemüket, ki kell
 állni, mert jóvá nem
 nincs kezéje. Nem foghat-
 gunk össze nemüket - és de
 shop tegnap Feri kette

13. Részlet Kállai Ernő Gyarmathy Tihamérnak írott, 1948. ápr. 14-i leveléből.
 Magántulajdon. © Gyarmathy Tihamér örökösei

tanácsos nek, aki nyí tartotta,
hogy jóab volna a kiállítás
nem megszínálni. Tiszte
defetiste hirtet pergeter.
Ny is mostan a főt

szóval!

14. Részlet Kállai Ernő Gyarmathy Tihamérnak írott, 1948. ápr. 14-i leveléből.
Magántulajdon. © Gyarmathy Tihamér örökösei

Néhány érdekes adat a reliefről: a három méter széles és két méter és nyolcvan centi magasságú, háromszög alakú domborműt kockákból állította össze a művész. A több mint három mázsa súlyú műalkotás falban való elhelyezése nagy körültekintést igényel. Martyn Ferenc, aki egyébként a kőműves mesterséghez is ért, irányítja az összerakás munkáját.

A mű elkészítése hosszú hónapokat vett igénybe. Az agyagból elkészített forma után gipsz negatívot készítettek, amelyből a Zsolnay-gyár dolgozói formálták meg az eredetivel azonos méretű relief-kockákat. Az égetés után a kockákat csiszolással összeillesztették, majd téglavörösre, tengerzöldre és halványsárgára mázolták és újból égették.

Különös nehézséget jelentett a művésznak, hogy Doktor Sándorról csupán néhány fényképfelvétel maradt, de azok sem mondhatók élesnek. Így Martyn Ferencnek az ismerősök és rokonok leírására kellett támaszkodnia. Az ismerősök vizuális memóriája azonban a legkülönbözőbb volt, és gyakran ellentétes képet adtak a munkásmozgalom pécsi vezetőjének arcáról.

Műtermében beszélgetünk Martyn Ferencsel, aki a hatalmas relief elkészítésével kapcsolatban a következőt mondja: Meg kell dicsérnem a Zsolnay-gyári dolgozókat, akik a legnagyobb szakértelemmel, mondhatom művészi hozzáértéssel segítettek a pirogránitból elkészített mű megalkotásához. Mondhatom, hogy munkájuk értéke nem kevesebb, mint a tervezőé.

A kiváló művész és a Zsolnay-gyári dolgozók így alkották meg Doktor Sándor emlékművét. A dombormű és a felírás ott áll majd annak az intézetnek a falán, amelyet Doktor Sándor, a tudós alapított. Az egyetem és a város így hódol a harcok életű nagy fia emlékének.

Dunántúli Napló, 1948. okt. 20., 4.

Naturalizmusról és realizmusról vitatkoznak a pécsi képzőművészek

A teremben, amelyet elöntött a cigaretta füstje, heves vita folyik. A képzőművészek beszélgetnek a naturalizmus és a szocialista realizmus problémájáról. Martyn Ferenc hangját halljuk:

– Sokan azt hiszik, hogy a festő új utakon jár, amikor a valóságot csupán mechanikusan ábrázolja. A szovjet vita megmutatta azt, hogy a naturalizmus távlat nélkül, csak fényképszerűen ábrázol. Finogonov „Az acél elindul” című festményéről Sagijnjien a Pravdában írott cikkében megállapítja, hogy sötét és értetlen kép, hiányzik a munka hangulata, a tűz visszfénye az emberi arcon.

– Néhányan Magyarországon a naturalizmust akarják megvalósítani – mondja Gádor Emil – Azt hiszik, hogy elegendő a gondolati tartalom: egy-egy jelszó kivetítése. Bírálatok hangzanak el a pécsi művészek felé, hogy távol vannak a valóságtól. A kérdés tehát az, hogy mi a valóság?

Kelle Sándor beszél:

– A valóság szerintem az az érzékelhető világ, amelyet a művész magában megrögzít. A festő színekkel, vonalakkal és hangulatokkal tükrözi vissza az életet.

– A valóság kivetítése azonban mindig üres marad, – mondja Martyn elvtárs – amíg belső és külső élmények nem gyúrnák át az érzékelt életet. A munkás a gép mellett dolgozik. Tíz esztendővel ezelőtt a festő a képben a tőkés elnyomást és ellene való küzdelmet ábrázolta volna, most a felszabadultságot. Pedig ugyanarról a témáról van szó és ugyanarról a mozdulatról. Mégis a két képet egész világ választja el egymástól.

– És az absztrakt festészet?

– Az absztrakt festészetet kísérletnek lehetne nevezni. A művészt mindig izgatja az új forma és a színek új ritmusa. Szerintem az absztrakt törekvések jól ellensúlyozzák a naturalizmust. Rabinovszky Máriusz egyik tanulmányában megállapította, hogy egy tehetséges absztrakt festőből mindig válhat egy jó realista. Egy tehetségtelen naturalistából soha. Ő Bán Béla, a szocialista festő példáját hozza fel, aki fokozatosan szakít absztrakt törekvéseivel és a szocialista realizmus követőjévé válik. [...]

Hosszú ideig tart még a vita. A kérdés megoldása nem egyszerű. A pécsi képzőművészek szabadszervezetének vitái azonban lépésről lépésre közelebb hozzák a művészeket a problémák tisztázásához. Így értik meg mind jobban a szocialista realizmus célkitűzéseit és válnak az új korszak új szellemű művészeivé.

Dunántúli Napló, 1948. október 30., 2.

Martyn Ferenc festőművész (született 1899). Tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán végezte. Réti és Rippl-Rónai voltak a mesterei. Szinyei-ösztöndíjjal Párizsban is tanult. Megjárta a szélső formalizmusok útvesztőit. Jelenleg a realista ábrázoláshoz van visszatérőben. A Pécsi Képzőművészek Csoportjának vezetője.

Martyn Ferenc életrajza közölve az 1950. évben rendezett I. Magyar Képzőművészeti Kiállítás anyagából szerkesztett album függelékében: Új magyar képzőművészet Budapest, [Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata], [1950]. 92.